

• ASSEMBLY SUPPORT INITIATIVE
NEWSLETTER
December 2007, No.30

Etkili bir çevre idaresi, iktidarın
parlamento tarafından sıkı bir

Editörden

ASI Bülteni'nin 30. sayısı çevre siyaseti ile ilgili parlamento denetimi konusuna değin konusal bir sayıyı oluşturmaktadır. Hatırlayacaksınız, Kosova Meclisi, AGİT Kosova Misyonu ile birlikte 18-20 2007 tarihleri arasında Priştine'de çevre konuları ile ilgili Yöresel Parlamento Konferansı'nın evsahipliğini yaptı. ASI Bülteninin bu sayısı Konferansta temsil edilen Kosova ile Güney Doğu Avrupa milletvekillerinin sunmuş oldukları katkılarını dile getirmektedir.

Toplantıda sunulan sunumlar çevre ile ilgili Yöresel Parlamento Konferansı fikirlerin ve siyaset içeriklerinin tartışılması için yegane politik platform olarak hizmet etti. Bu sayıda özellikle vurgulanan sonuçlar arasında, çevre ile ilgili yasaların ve siyasetin gerçekleşmesine daha fazla vurgu yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Yöreden gelen birkaç uluslar arası uzman ve milletvekili, önceden tranzisyon - geçiş dönemini yaşayan bu ülkelerin yanlışlıklarından kaçınmak için bu yöredeki ülkeler arasında işbirliğin geliştirilmesi ve enformasyon paylaşımının önemini vurguladı. Bunun yanı sıra gereken iyi bir idareye sahip olmak için, yurttaşların enformasyonlara, karar getirme süreçleri ve adalete ulaşma hakkı ile ilgili anlamlı bir demokratik sürecin olması gereği vurgulandı; tüm bunlar Aarhus Konvansiyonu'nda (Sözleşmesinde) şart koşulmaktadır. Konferansa katılanların çoğu ekonomik gelişme, vatandaşın refaha kavuşması ve temiz bir çevre arasında dengenin kurulması gerektiğini belirttiler. En nihayet, Avrupa Birliği'nin çevre konsundaki siyaseti ve yönelmelerine ilişkin yukarıda adı geçen ikilem için bir çözüm çerçevesine rağmen, her toplumun yukarıda adı geçen hedefleri gerçekleştirmek için kendi yollarını ve mekanizmaları seçmeleri bırakılmış blunmaktadır.

Bu arada 17 Kasım 2007 tarihinde yapılan parlamento seçimleri Kosova'da politik manzarayı oldukça değiştirmiş bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllar içerisinde çevre meydan okumalarının Kosova politik gündem sırasının üst sıralarında yer alması beklenebilir. ASI Bülteninin bu sayısının Kosova çevre siyasetinin parlamento denetimi için belge olarak kalacağını ümit ediyoruz. Komşu ülkelerinden gelen milletvekillerin bu alandaki tecrübelerinin faydalı olacağı yönünde en küçük bir kuşku yoktur.

Franklin De Vrieze
Meclis Destek Girişimi Koordinatörü.

Editörden	2
Etkili bir çevre idaresi, iktidarın parlamento tarafından sıkı bir denetimini gerektirir	3
Savaş yüzünden yıkılan ve harab edilen ülkede yasalar nasıl gerçekleşir, asil konu	4
Çevre sorunlarının çözümü - iyi örgütlenmiş tepkileri gerektirir	5
Yaşam çevresi ile ilgili politikaların oluşturulmasında Kosova Meclisi'nin baş rolde bulunması gerekir	7
İlk elden çevre enformasyonları	8
Toplumun normal bir şekilde gelişmesi için yaşam ortamının kirlenmesine gereken özen verilmiyor	10
Hükümet hiçbir zaman çevre konusunu ciddi bir şekilde görümedi	11
Çevre alanında maksimal ihtiyaçlar için asgari olanaklar mevcut	12
Çevre alanında doğayı korumak isteyen ve kentleşme projeleri geliştirmek isteyenler arasında savaşım sürmektedir	13
Hırvatistan'da Yaşam Çevresi Koruma Kanunu'nun uygulanması öncelik arz etmektedir	14
Şar Dağında sınırı ötesine uzanan bir ulusal park yapmamız önceliklerimiz arasındadır	15
Leposaviç yöresinde yaşam çevresi sorunları	16
Çevre idaresinin geliştirilmesinde meydan okumalar	17
AB'ye üye olma sürecinin çevre boyutu	18
Aarhus Merkezi Modeli	20
Kosova'da sağlıklı bir çevre için Sivil Toplumun savaşımı ve ilerde çevre ile ilgili meydan okumalar	21
Çevrenin durumu ile vatandaşlar memnun değil	22

Etkili bir çevre idaresi, iktidarın parlamento tarafından sıkı bir denetimini gerektirir

AGİT Kosova Misyonu Şefi Yardımcısı, Sn. Markku Laamanen'in 19 Ekim 2007 tarihinde Çevre ile ilgili Yöresel Parlamento Konferansında yapmış olduğu açılış konuşması

Kosova'nın önünde çok sayıda çevre sorunu vardır. Bunlar da son yıllar içerisinde yeraltı zenginlik ve minerallerin kontrolsüz bir şekilde kullanılmasından ileri gelmektedir; çevre standartlarını en asgari bir şekilde göz önünde bulundurmeyen endüstri üretimi; çöp ve kalıntıların uygun bir şekilde taşınması ve depo edilmesi ile ilgili sistemin olmaması ve Kosova genelinde her çeşit çöp ve artık maddelerin değişik depo ve sistemleri esasınca toplanması ve birikmesi; çevre gözetleme sisteminin mevcut olmaması; doğanın korunması ile ilgili bilincin de düşük seviyede olmasından kaynaklanmaktadır.

Tüm bu nedenler suyun, toprağın ve havanın ciddi derecede kirlenmesine neden olarak, ekosistem ve insan sağlığına doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilemiştir.

Bildiğiniz gibi Avrupa Birliği tüm Güney – Doğu Avrupa yöresinde AB standartlarının yürürlüğe koyulmasında ısrar etmektedir. Bu çok iyi bir şeydir ama bu sadece yöresel işbirliği, ortak sorunların görüşülmesi ve sınır ötesi çevre konuları ile gerçekleşebilir. Size birkaç örnek vermeme izin buyurun: linyit kömürü esasınca çalışan Kosova termiksantralleri İbre Nehri'nin kirlenmesine neden olmaktadır, bununla ise Morava ve Tuna Nehirleri sayesinde Kara Deniz'in kirlenmesine yol açmaktadır; Elez Han Çimento Fabrikası'nın kirlettiği hava kitlesiz Üskübe kadar uzamaktadır.

“Bunun öyle olmasına kim izin verdi? Bu kargaşa için kim sorumludur? Bu sorunları nasıl çözebiliriz?” Yerel çevre felaketleri meydana geldiği zaman ve haberlerde çevre ile ilgili durumun kötüye doğru gittiği haberi verildiği zaman insanların kendi kendilerine sordukları tipik sorular bunlardır. İnsanların çoğu, çevre sorunu için kimin sorumlu olduğunu bilmiyor, ayrıca çevre siyasetinin ne şekilde gelişip uygulanması gerekir konusunda da bilgileri yok.

1992 yılında Rio de Janeiro'da yapılan Dünya (Yerküre) Zirve Toplantısı'ndan sonra alınan dayanıklı gelişme konsepti – ki bu konsept göre bugün kullanılan yedekler ve çevrenin gelişimi ilerideki kuşakların kullanımını

sınırlandırmayan bir gelişimi temin etmeli – ve bununla birlikte insanlar ile çevre arasındaki ilişkiler dayanıklılığı politika ve toplumda idarenin ayrılmaz kurallarını oluşturmaktadır.

Ekonomik gelişme, nüfus sayısının artması ve insanların kırsal kesimden kentlere göçü yüzünden temiz ve dayanıklı bir çevrenin temin edilmesi büyük bir meydan okumayı oluşturmaktadır. Doğal kaynakların aşırı bir şekilde tüketimi de bu kaynakların dayanıklılığının sağlanması açısından önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Çünkü, bundan böyle de ekoloji, ekonomi ve toplumsal öncelikler arasında dengenin sağlanması bir meydan okumayı oluşturmaktadır.

Uzun bir süre kamu refah ve çevre konusunun sadece hükümetlerin sorumluluk alanına düştüğü var sayılmaktaydı. Günümüz dünyasında ise iktidarlar ile idare organları arasında geleneksel koordinasyon hiyerarşi mekanizması “ağ” koordinasyon mekanizması ile değiştirilmiş bulunmaktadır ve piyasaya dönük olan bu yaklaşım toplumun değişik tabakalarını da ihtiva etmektedir.

Fonksiyonel, strüktürel ve veteritoryel sınırların bir belirsizlik halini alması Hükümetin hiyerarşik yöntemle idare yönetim biçiminden kamu ve özel kesimden katılımcıların da bulunduğu hükümet düzenlemelerine geçilmesinin temel nedenleri arasında yer almaktadır.

İdarenin anlamı kararların alınması ve onların ne şekilde getirildiğinden ibarettir. Burada sözkonusu olan şey, uygun politikaların saptanması, onların etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi ve yetkilerin uygulanmasından ibarettir; yani kimin ne için sorumlu olduğu netlik kazanmalı. Bu, tüm düzeylerde karar veren mercileri – hükümet idarecileri ve bakanlar, iş adamları, mülk sahipleri, çiftlik sahipleri, STÖ'ler ve tüketiciler ile ilgilidir. Kısacası kimin sorumlu olduğu, kendi gücünü nasıl kullandığı ve sorumluluğu nasıl ifade ettiği söz konusudur.

Efektif bir çevre idaresinin önkoşullarından biri efektif bir demokratik idarenin elde edilmesi için güçlü bir denetimin yapılmasından geçer. Bu, tüm düzeylerde daha doğrusu merkezi düzeyde sorumlu olan ve seçilmiş olan temsilcileri gerektirir. Örneğin, Çevre Komisyonu çevre ile ilgili gelişme siyasetini desteklemeli, önerilen yasama ve kuralları gözden geçirmeli, kabul edilen yasaların gerçekleşmesini gözetlemeli, araştırmacı toplantıları tertiplenmeli ve bölgesel ağ'larda kilit rolde bulunması gerekir.

AGİT çerçevesi içerisinde dayanıklı bir çevre gelişimine yatırım yapılması yerel ile yöresel güvenlik ve istikrarlığın yaratılmasının kilit rolde olduğu zihniyeti hüküm sürmektedir. Diğer yandan çoğu zaman insan hakları konusunun küçümsenmesi örneklerine de rastlanır. Çünkü hava kirliliği ve doğal zenginliklerin tutumsuz bir şekilde kullanılması ilk sırada azınlıklar, çocuklar ve yaşlı insanlar gibi toplumun en kolay incinebilir kategori insanlarını etkilemektedir.

Bu Konferans yoluyla, AGİT, kamu katılımı, sorumluluk, parlamento denetimi, hukuk üstünlüğünün sağlanması, kamu sektörü tarafından hizmetin sunulması ve ademi merkezîyetçilik (desantralizasyon) sayesinde, ilerideki dönemde insan çevresinin iyi bir şekilde idare edilmesi ve korunmasının sağlanması alanında daha büyük kazanımlar sağlayacak potansiyel ivme gücü olduklarını teyit etmek istemektedir.

Savaş yüzünden yıkılan ve harab edilen ülkede yasalar nasıl gerçekleşir, asıl konu

Kosova Meclisi eski Başkanlık üyesi Sn Sabri Hamiti'nin (Meclis görev süresi 2004-2007)Yöresel Parlamento Konferansında yapmış olduğu açılış konuşması

Sizi selamlama fırsatında olmam yüzünden onur ve kıvanç duyarak tümünüzü Kosova'ya samimi bir şekilde hoşgeldiniz demek istiyorum. Kosova Meclisi'nin AGİT ile işbirliğinde bulunarak bu Yöresel Parlamento Konferansını örgütlemesi nedeniyle mutluyum.

En yüksek temsil organı olan Kosova Meclisi, kendi prosedür ve görevleri ile olduğu gibi yasaları tasarlama ve onların gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini gözetlemekle demokratik bir Meclise dönüşmektedir.

Kosova Meclisi ve bir bütün olan toplum iki meydan okuma önünde bulunmaktadır: ulusal ile yerel seçimler ve Kosova politik statüsünün yurttaşların politik isteğine göre belirlenmesi.

Yöre ve etrafında istikrarlık faktörü olacak demokratik ve bağımsız bir Kosova Kosova yurttaşları için en önemli bir konudur. Coğrafya, tarih ve kültürel yönden Kosova Arnavutları ve diğerleri Avrupalıdır. Ama onlar aynı zamanda Avrupa'ya üye olmakla ve standartlar yoluyla politik yönden de Avrupalı olmak istemektedirler.

Çevre konularının ele alındığı bu konferans aynı zamanda yörede inter parla-

mento işbirliği için de önem arz etmektedir.

Çevre konuları hakkında oybirliği ile varılan anlaşma ile Kosova Meclisi yerel olanaklar ve Avrupa standartlarını göz önünde bulundurarak çevre ile ilgili birkaç yasa kabul etmiştir. Temel mesele ise savaş yüzünden yıkıma uğrayan ve harab edilen ülkede yasaların nasıl gerçekleştirilir konusundan ibaret.

Çevre konuları çok önemlidir ve onların somut ve evrensel boyutları vardır, ve bu iki çalışma günü içerisinde sunulacak olan gözlemleri ve görgüleri çok faydalı olarak buluyoruz.

Özgülük gibi toprak, su ve hava herkes içindir ve onları korumakla insancıl toplumun çevresini korumaktayız. Bu konular sadece temsilciler için değil bir bütünlük olan toplum için geçerlidir.

Kosova'da kaldığımız süre içinde iyi zaman geçirmenizi dileyerek Kosova Meclisi adına sizi bir defa daha selamlamama izin buyurun. Konferans süresince başarılı olmanızı diliyor, kendi fikir ve görgülerinizi sunmaya devam etmenizi davet ediyorum.

19 Ekim 2007

Çevre sorunlarının çözümü - iyi örgütlenmiş tepkileri gerektirir

Çevre ve Uzaysal Planlama Bakanlığı Bakanı Sn. Ardian Gjini ile söyleşi
(Kosova Hükümeti 2004 – 2007)

ASI: Kosova'da çevre durumunu nasıl değerlendirirdiniz?

Ardian Gjini: Büyük ve şu an mevcut olan ve miras kalan bir sorun olarak çevrenin kirlenmesi yıllarca göz ardı ve ihmal edilmiştir. Bu durum ortamımızı yörede en kirli bir ortam haline getirmiştir. Buna rağmen, kurul olarak fazla bir tecrübemizin olmamasına rağmen mevcut personelimiz ile bu soruna karşı meydan okumaktayız. Savaş sonrası dönemdeki durumu kıyaslarsak durumun bir hayli düzeldiğini görebiliriz, ama yapılması gereken daha çok şey var. Öyle ki kaydetmiş olduğumuz başarı ile memnun olamayız. Bizde halihazırda çevre durumunu kötüleştiren sorunlar arasında şunlar yer alır: kara - sulara karşı muammeleler, hava kalitesi, bio-diversitenin korunması, çöplerin işletilmesi ve başka. Bu konulara gereken özenin gösterilmediğinin farkındayız ve sanayileşme ardından gelen dönemde çevre kirliliği tehlikeli boyutlara varmıştır. Diğer bir sorun da çarpık kentleşme ile inşaatlar ve doğal kaynakların yeterince kullanılmamasından kaynaklanmaktadır.

ASI: Sizin Çevre ile Uzaysal Planlama Bakanlığı Bakanı görevine atanmanızdan sonra ne gibi gelişmeler kaydedilmiştir? Siz ne tür değişiklikler yapmak isterdiniz?

niz?

AGJ: Kosova, statüs öncesi bir durumda bulunduğuna göre ben de Kosova müzakere ekibi çerçevesinde stratejik politik grubu çalışmalarına yakından katıldım. Öyle ki Bakanlık çalışmalarına daha fazla zaman ayıramadım. Buna karşın Bakanlık yasama çerçevesini hazırlamaya başardı. Su ile ilgili ilk girişim ruhsatları verildi, Kosova'nın Uzaysal Planı tamamlandı, 30 milyon değerindeki donasyonlar temin edildi v.b.

Tranzisyon - geçiş döneminde bulunan tüm ülkelerde olduğu gibi bu planda daha fazla bir şey yapamadığımız ayan bir şeydir. Dönüşüm safhasından geçen ve çözümlenmemiş bir politik statüye sahip bir toplum olmamıza rağmen, biz, ekonomiyi, özelleştirmeyi, kanunlara saygının gösterildiği ve genel olarak demokratik süreçleri geliştirmeye çalışarak çevre alanında da devamda belirtilen alanlarda yasa düzenleme ve çevre enstrümanlarını pekiştirme çabası içindeydik: Çevreye Etki hakkında Değerlendirme (ÇED); Çevre Stratejik Değerlendirmesi (ÇSD); Kirlenmenin Entegre Denetim ve Kontrolü (KEDK). Bunu yaparken onların sayesinde dayanıklı bir gelişme ilkelerinin temin edilmesi hedeflenmektedir.

Bakanlığımız tarafından başlatılan diğer girişimlerden biri eski çöplük yığınlarının kapatılması ve diğer "yasa dışı" çöplüklerin kapatılmasına ilişkin projelerin hazırlanmasıdır.

Çevreye ilişkin Kosova Eylem Planı Meclis'ten geçti. Bu plan çevre stratejisinin gerçekleştirilmesine değin mekanizmaları, enstrümanları tanımlamaktadır. Bu doküman istikrarlı bir gelişme ilkelerini olduğu gibi çevrenin korunması ile ilgili Kosova'nın ihtiyaçları ile, grup ve bireylerin çıkarları, istikrarlık prensipleri ve Avrupa Biliği istemleri ve karşılıklı işbirliği ve bölgesel anlaşmalarına uymayı gerektirmektedir.

ÇUPB'un ve Kosova'nın en önemli sorunlarından biri çevrenin geliştirilmesidir ve bu sadece yurttaşların sağlığı için değil AB standartlarına uyum ve entegrasyon süreçleri için de gerekli sayılmaktadır.

ASI: Kaçanik ve Obiliç'te hava kirliliği konusunda ne gibi çalışmalar yaptınız?

AGJ: Parlamento, Hava Kanununu onayladı ve bununla ilgili şu alt kanun akitlerini de kabul etti: Kirli kaynaklardan havanın koyverilmesi normalarına değin Adm-nistratif Talimat, 75 madde (1) fıkrasına göre 31.03.2008 tarihine kadar operatörlerin var olan alanlardan 'Kükürt Dioksit

ve Azot Oksitleri gazları ile toz miktarının azaltılmasına değin “Başarılı sınırlama programını” tasarımları öngörülmektedir. “Başarılı sınırlama programının” tasarlanmasına değin işbirliği kriterileri Bakanlık tarafından saptanacak ve (5.) bölümüne göre operatörlerin 31.12. 2017 tarihine kadar hava kirliliğinin azaltılmasına değin AB kriterilerine uyması gerekmektedir.

Çevre ve Uzaysal Planlama Bakanlığı ve KEK fenoldan kaynaklanan tehlikeyi azaltmak için fenol konusunu ‘sıcak konu’ olarak belirlemişlerdir. Çevre ve Uzaysal Planlama Bakanlığı müfettişleri fenol artıklarındaki durumu kontrol altına almak için bu bölgede çalışmalar yapmaktadır.

“Sharcem” tarafından yapılan emisyonların gözlem ve denetlenmeleri kapsamında, çevreye yapılan emisyon ve koyverilen miktarlarının bu alanı düzenleyen yasal yükümlülükler ve çevre ile ilgili ruhsatın temin edilmesi zorunluluğundan da hareket ederek, “Sharcem”, yapılan emisyonlar ile potansiyel kaynaklara takılacak olan ve toz miktarını ölçecek aygıtlarla yılda iki kez ölçümler yapılması yanı sıra gaz ve tozların esas kaynakları olan fırın bacalarından da temin edilecek veriler ile ölçmeler yapılacaktır. Aynı zamanda yıllık esaslara göre bacalardan çıkan tozdaki ağır metalleri de test etmektedir. Bununla şu sonuca varılabilir: Geçmiş yıllara oranla çimento üretimin artışına rağmen ortaya çıkan CO2 miktarı % 13 için daha azdır. Kosova Hidro – Meteoroloji Enstitüsü tarafından yapılan incelemelere göre 2007 süresince kullanılan su AB’nin kent ile endüstri sularının akmasına değin 152/1999 Direktifine göre MAV’I geçmemektedir.

ASI: Çevre ile ilgili hemen hemen tüm temel yasalar tasarlanmış bulunmaktadır. Onların yürürlüğe koyulması ve ilgili yetkililerin çalışmaları konusundaki düşünceniz nedir?

AGJ: 2007 yasama planı ile öngörülen tüm yasalar 2007 yılında çıkarılmış

bulunmaktadır. Bu yasaların en kısa bir zamanda uygulanmaya geçeceğine inanıyorum. Diğer yandan yetkililerin operasyonlarının yeterli olmadığı kabul edilmelidir.

Yasama çerçevesinin tasarlanmasında başarılı olmamıza rağmen bu yasaların gerçekleşmesi doğrultusunda harcadığımız çabalar süresince sorunlarla karşılaştığımız ortadadır. Bu yasaların yürürlüğe girmesi doğrultusunda Bakanlık nezdindeki Müfettişlik birimi ve ilgili Belediyelere yardım sunmak için Avrupa İmar Ajansı ile başlattığımız projenin başlangıcındayız.

Ama mahkemelerin çevre konuları ile ilgili davalarda bocaladıkları da ortadadır.

Daha uzun bir zaman endüstri ile kara suların temizlenmesine ait teçhizatın temin edilmesi yönünde finansi araçlarının yeterli olmaması, Çevre Korunumu Kanunu’nun yürürlüğe girmesini daha da zor kılmaktadır. Ayrıca çöplerin işletmesi ile ilgili yetkililerin olmaması; geçiş döneminde olan toplumlarda çevre korunumuna öncelliğin tanınmaması; çevre korunumu ile ilgili özel alanlarda profesyonel personelin olmaması; müfettiş sayısının küçük olması (su ve çevre alanları için sadece 5 müfettiş mevcuttur) da belli başlı sorunları oluşturuyor.

ASI: Kosova enstitüleri özellikle sınır ötesi kirlilik konusunda uluslar arası anlaşmaları yerine getirmeye ne kadar hazırdır ?

AGJ: Çevre sorunlarının ülke sınırları tanımadığı bilinen bir gerçektir. Öyle ki çevre sorunlarının çözümü sadece ulusal düzeyde değil, yöresel ve uluslar arası düzeyde iyi bir politik, profesyonel ve koordine edilmiş bir yanıt gerektirir.

Kosova, programların gerçekleştirilmesini cesaretlendirip ve yöresel düzeyde belirli projelerin gerçekleştirilmesi doğrultusunda pozitif yanıt vererek, çevre alanında yöresel işbirliğin gerçekleştirilmesi için

hazır olduğunu göstermiştir. Ne var ki bu girişimlerin şimdiye kadar yeterli olmamasına rağmen ENVSEC Girişimini (Environmental Security Initiative - Çevre Güvenlik Girişimi) anmak gerekir. Bu program UNEP, UNDP, NATO, AGİT ve diğerleri tarafından sınırlar arasındaki kuşağın idare edilmesinde yöresel işbirliği yanı sıra diğer çevre konularında da destek görmüştür.

ASI: İlerideki beş yıl içerisinde Bakanlığın çevre korunumu alanındaki öncelikleri nelerdir?

AGJ: İlkel olarak bölümler gelişimi çerçevesi içerisinde çevre konularının görüşülmesi için kurumsal planda bilincin artırılması olduğu gibi çevre konuları ile ilgili karar verme sürecine katılma gibi konular sayılabilir. Orta vadeli çerçeve esasları üzere belirlenen öncelikler şunlardır: çevre sektörüne değin yasal ve enstitüsel çerçevenin gelişmesi; kirliliğin entegre bir şekilde denetiminin sağlanması sonucu çevre kirliliğinin önlenme ve azaltılması; bio-diversitenin (farklılığın) ve doğal zenginliğin korunması, doğal yedeklerin kullanılması; çevre sektörüne değin Avrupa ile uluslar arası planda işbirliğin yapılması ve aktif olarak katılımın temini; bilincin artırılması, çevre konularına ilişkin karar getirme süreçlerine kamu katılımı ve eğitim.

Kosova Stratejik Gelişme Planı çerçevesi içerisinde sular ve çevreye ilişkin departman planları tasarlandı. Burada yasaların Avrupa direktifleri ile uyum sağlanması sözkonusu olduğu gibi, suyun temin edilmesi için şebekenin genişlemesi, su kaynaklarının - yedeklerinin korunması, kara (sanayi) suların temizlenmesi işlemi, gözetleme şebekelerinin kurulması, tehlikeli çöplerin yürütülmesi ve idare edilmesi, bölümlere ait planların tasarlanması v.b. yer almaktadır.

Yaşam çevresi ile ilgili politikaların oluşturulmasında Kosova Meclisi'nin baş rolde bulunması gerekir

Lodewijk Vanoost, AGIT Kosova Misyonu

Endüstri devrimi tüm dünyada bulunan insanların çoğunakolaylıklar sağladı. Bilimde kaydedilen ilerleme insanın yaşamındaki beklentilerini artırdı; ancak devrimin bazı zararlı yönlerinin de olduğunu insanın anlamasına kadar uzun yıllar geçti. Tüm Batı Avrupa'da, endüstri toplumumuzda köklü bir temizlemenin gerektiğine inanan insan sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Daha temiz bir ortam hareketi sıradan vatandaşlar tarafından başlatıldıktan sonra, politik liderler ekonomik ve ekolojik öncelikler ile ilgili bu savaşta bir dengenin sağlanması için ona katıldılar. Yeşiller ve ekoloji partilerinin meydana çıkmasıyla ve onların tüm Avrupa'da ulusal parlamentolara girmeleriyle bu yeni hareket giderek önem kazanan bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Yavaş yavaş yaşam ortamı tüm politik partilerin sorunu oldu ve bugün yaşam ortamının korunması tüm Avrupa ülkelerinde politik tartışmaların odak noktası haline gelmiş bulunmaktadır.

Öyle ki yaşam ortamının, milletvekilleri çalışmalarının önemli bir uğraş alanını oluşturduğu denebilir. Tüm milletvekillerinin yaşam ortamı ile ilgilenen özel kurulları kurulmuş bulunmaktadır. Hükümet düzeyinde de aynı örnek ile karşılaşmaktayız. Kosova, yaşam ortamı için kendi bakanlığını kurmuş bulunmaktadır.

Ancak yaşam ortam politikaları ile ilgili öner-

ilerin formüle edilmesi ve hazırlanmasında Parlatentonun baş rolde olması gerekir, çünkü halk tarafından seçilen milletvekilleri kendi seçmen kitleleri için bakandan çok daha yakındır. Bakanın genel bir refah için çaba harcaması gerekirken, milletvekillerin yerel ihtiyaçlar hakkında bilgisi ve anlayışı olmalıdır.

Kosova Meclisi çok sayıda meydan okumalar ile karşılaşmaktadır. İlk sırada Obiliç termiksantal sorunu ortadadır. Okul, hastane kurumlar ve evlere 24 saat kesintisiz elektrik enerjinin nasıl temin edileceği sorunuyla karşılaşan Meclis, elektrik enerjisi üretiminin istikrara kavuşması gereksinimi ile de karşılaşmaktadır. Trepçe maden ocakları Avrupa'da en kirli çevreye sahip yerlerden biri sayılmaktadır ve burada aynı zamanda temiz içme suyu sorunu da ortaya çıkmaktadır. Kosova halkının çabalarına teşekkür ederek, savaştan sonraki dönem içerisinde Kosova'nın yeniden inşaatı çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir ve bu başarı küçümsenemez. Ancak, bu arada yeni sorunlar da ortaya çıkmıştır. Kosova'daki tüm köylerin çıkışlarında çöp yığınları görmek mümkün, ekili araziler ve dereler ise plastik çöpler ile kirlenmiş bulunmaktadır. Eğer Kosova bu sorunları çabuk bir şekilde çözmeye başlamazsa, bu sorunlar ekonomik ve toplumsal ilerleme açısından bir yük olacaktır. Burada söz-

konusu olan şey lükse bağlı bir şey değil; bu konular yaşam ortamı sorunlarıdır. Bu konular sağlık korunumu sorunlarıdır. Sözü geçen durumu inceleyenlerin çoğu bu sorunun çözümü için büyük miktarda paranın gerekeceğini ileri sürmektedirler. Ancak bu alan ile ilgili mesele Kosova'nın temiz bir yaşam ortamı için ödeyecek bir durumda olup olmadığından ibaret değil; Kosova'nın böyle bir şeyi ÖDEMEMEK gibi bir lüksünün olup olmadığından ibaret. Çevre kirliliği yüzünden hasta olan çocukların tıbbi masraflarını ödemek zorunda kalan ana babaların durumu, kirlilik sonuçlarının her gün hissedilmekte olduğunun en iyi göstergesi.

Gelecekteki Kosova toplumu ile ilgili yapılacak olan tartışmalar aynı zamanda yaşam ortamı ile ilgili tartışmaları da oluşturacaktır. Bu tartışmalar siyasetin temel elemanını oluşturacaktır. Seçmenler, politik partilerin ekoloji programları için oy vermeye karar vereceklerdir. Kosova Meclisi bu tartışmaların yapılacağı yer olacaktır. Seçim yasaları yaşam ortamı alanındaki siyasetin şekillendirilmesinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Hükümet denetlenmesi başka bir şeydir. Milletvekillerinin gelecek vizyonunu şekillendirip bu vizyonun temiz bir yaşam ortamı ile ilgili savaşımı izlemesi gerekecektir. Bu, tüm Avrupa ülkelerinde milletvekilleri için bir meydan okumayı oluşturmaktadır. Bu savaşım kolay bir savaşım değildir. Kosova'nın, dış ülkelerde olan iş arkadaşlarından faydalanmaları olanağı mevcuttur. 19-21 Ekim tarihleri arasında yaşam ortamı ile ilgili düzenlenen Yöresel Parlamento Konferansı, 17 Kasımdan sonra kurulacak olan parlatentonun uygulayacağı iyi bir girişimi oluşturmaktadır.

(Lodewijk Vanoost 1995 - 2003 döneminde Belçika Parlatentosu Temsilciler Kamarası milletvekiliydi. Bu dönem içerisinde aynı zamanda Meclis başkan yardımcısıydı. 2005 yılının mayıs ayından itibaren AGIT Kosova Misyonunda yüksek danışman - ilk önce Rahovça belediyesinde, 2006 yılının Ocak ayından itibaren ise Başbakanın kabinesinde çalışmaktadır).

İlk elden çevre enformasyonları

Rifat Krasniç, Kosova Meclisi Tarım, Ormancılık, Kırsal Gelişme, Çevre ve Uzaysal Planlama Komisyonu Başkanı
(Mandati 2004 – 2007)

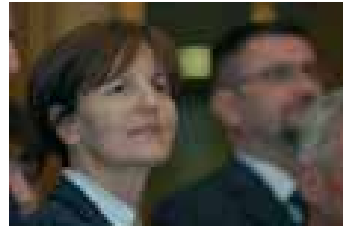

Members of the Kosovo Assembly Committee on Environment during their visit to power plants

2007 yılı içerisinde Kosova Meclisi Tarım, Ormancılık, Kırsal Gelişme, Çevre ve Uzaysal Planlama Komisyonu çevre konuları ile ilgili AGİT Kosova Misyonu ile formal bir işbirliğini başlattı. Böyle bir desteğin hedefi, Komisyonun yasaları gözden geçirmesi, ilgili Bakanlıkları kontrol etmesi ve ülke ve ülke dışı ziyaretlerin yapılması doğrultusundaki çabaları geliştirmek amacıyla kendi ödev ve görevlerini daha kolay yapabilmesidir. 2007 yılının Haziran – Temmuz döneminde Kosova Meclisi, Çevre Parlamento Komisyonu, ‘sıcak noktalar’ olarak Obiliç, Mitrovica, Glogovça ve Prizren olmak üzere dört belediyeye birkaç ziyarette bulunmuştur.

KOSOVA ENERJİ KORPORASYONUNA (KEK) ZİYARET

Bu ziyaret süresince, Komisyon, KEK tarafından gerçekleştirilen en değerli çalışmalar arasında bacalardan çıkan maddeler sonucu hasara uğrayan toprağın düzeltilmesi ve yavaş yavaş yenilenmesi olduğunu belirtti. Öyle ki şimdiye kadar çevre kirliliğinin denetlenmesine

değin sistem Avrupa direktifleri ve standartlarına göre kurulmuş bulunmaktadır. KEK'in Çevre Görevlileri, Selanik Anlaşmasının TPP Kosova A Tesislerinin 2017 yılında kapatılması ile ilgili tarihi saptadığını Komisyon üyelerine bildirdi. KEK'in Çevre görevlileri aynı zamanda çevre konuları ve verileri ile ilgili detaylı enformasyonları ve KEK'in karşılaşmakta olduğu meydan okumaları ile ilgili bilgileri de verdi. En önemli meydan okumalarından biri liyinit kömürünün taşınması sorunundan kaynaklanmaktadır. Bu taşıma açık sanayi taşıma kemer sistemi ile yapıldığı için etrafa toz yağmakta ve dolayısıyla çevre kirlenmektedir. Buna benzer olarak sanayiden kirli sular ve çöpler uygun bir arıtma işleminden geçmeden tesislerden derelere akmakta, bu sayede nehir ve dere sularını kirleten temel kirleticiler olmaktadır. KEK'e yapılan ziyaret süresince, Komisyon, özellikle TPP Kosva A'da teknolojinin çok eskimiş olduğuyla karşılaştı. Bu tesislerdeki yoğun toz nedeniyle çalışma koşulları gerçekten zordu.

TREPÇE METALÜRJİ

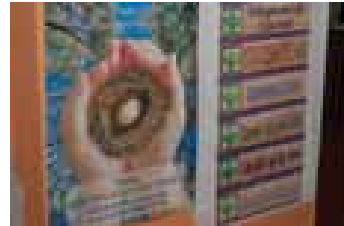

KOMPLEKSİNE ZİYARET

Komisyon Trepçe Metalurji Kompleksini de ziyaret etti. Bu Kompleks 200 haktardan büyük bir yüzeyi kapsayarak 8 alandan oluşmaktadır. Bu yörede 60 million ton çöp, ve madenlerden boşaltılan asitli sular vardır. Trepçe yönetimi, Komisyon üyelerine, Trepçe'nin şu anki durumu hakkında bilgil verip gelecekteki hedeflerle tanıttı. Komisyona aynı zamanda tehçizat tahsisi, yatırımlar ve yeni teknoloji süreçlerinden hareket ederek bu tesislerde yapılan çalışmalar konusunda bilgi verildi. Çevre görevlileri hava kirliliği ve çevre konuları yüzünden UNMIK'in 2002 yılında müdahale etmesi gerektiğini bildirdi. Bu tesis çevre konuları için 3 - 4 milyon Euro harcamıştır. Şu günlerde Mitroviça, Leposaviç ve Kışniça yöreleri için KFOR ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından hava kalite sisteminin denetlenmesi kurulmuş bulunmaktadır. Trepçe profesyonel hizmetleri de suyun denetlenmesini yapmaktadır.

ŞARDAĞI PARKI ZİYARETİ

Prizren Belediyesine bağlı

“Şardağı Parkını” ziyaret eden Komisyon üyeleri iki bakanlık (TOKGB ile ÇUPB) tarafından idare edilen paralel idare yüzünden zorlukların olduğuna şahit oldu. Komisyon aynı zamanda ağaçlarda görülen hastalıkların ortadan kaldırılması doğrultusunda gereken çabaların harcanmadığını bu hastalıkların tüm ormanları etkilediğini ve yanık bir hava verdiği sonucuna vardı. Komisyon bu doğal zenginliklerin korunması istenirse bu alanların temizlenmesi ve gereken özen gösterilmesi gerektiğini belirtti.

ÇEVRE VE UZAYSAL PLANLAMA BAKANLIĞINA ZİYARET

Kosova Meclisi Tarım, Ormancılık, Kırsal Gelişme, Çevre ve Uzaysal Planlama Parlamento Komisyonu, Çevre Bakanlığına yapmış olduğu ziyareti süresince Kosova Meclisi'nde işlemde olan tasarılar, özellikle işlemde bulunan kanun tasarıları, ikinci okunuş ve Meclis'e sunulması beklenen yasalar konusunu görüştü. Bakan Gjini diğer konuları bütçe yüzünden kaynaklanan konular olarak değerlendirdi

ve ek fon gerektiği yüzünden Kosova Kirli Sular Master Planının uygulanamadığına işaret etti.

Toplantıda aynı zamanda 2004 yılında Hükümet tarafından desteklenen ve kanunda hükmün olmasına rağmen Meclis tarafından kabul edilmeyen Çevre Stratejisi sorunu da görüşüldü. Diğer yandan plan tasarlandı ve bu Stratejinin yasal esaslarının olmadığını göstermektedir. Bakanlıktaki görevliler bunu şöyle açıklamaktadırlar: Milletvekilleri onun kanun olmadığı için Strateji gibi bir evrakı nasıl işleme koymanın gerektiğini bilmedikleri için bunun böyle olduğunu belirttiler. Komisyon, Bakanlığın Obiliç ve Mitroviça konusunda çaba harcamadığını bir daha hatırlattı. Çevre denetiminin yapılması istendi.

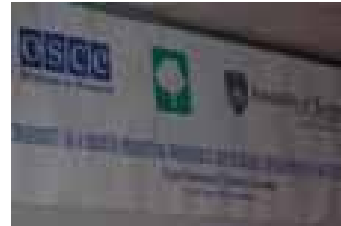

Photo news from the Regional Parliamentary Conference on Environment

Toplumun normal bir şekilde gelişmesi için yaşam ortamının kirlenmesine gereken özen verilmiyor

Kosova Meclisi SLKM listesi temsilcisi Oliver İvanoviç ile söyleşi (Meclis mandat süresi 2004 – 2007).

ASI:Topluluğunuzda yaşam ortamı ile ilgili durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Yaşam ortamı alanındaki en büyük sorunları sayabilir misiniz?

Oliver İvanoviç: Bir konu olarak, yaşam çevresi sorunu ihmal edilmiştir. Tüm Kosova için geçerli olan genel bir değerlendirmeye bakılırsa önemli politik konuların egemen olduğu durumda biz yaşam ortamımızın tehlikeye düştüğünü, çevremizin günden güne daha çok kirlendiğini ve toplumun normal bir şekilde gelişmesi ve özellikle de gençlerin normal olarak gelişmesi doğrultusunda yaşam ortamının kirlenmesini etkileyenlere gereken özen gösterilmiyor.

Genel olarak Kosova'nın kuzeyinde yaşam ortamının kirlenmesi 2.000 yılında çalışmaları durdurulan Trepçe'ye bağlanır. Ancak bu yeni durum da çevre kirlenmesinin önüne geçildiği anlamına gelmez. Her ne kadar

faal olan bir hava kirliliği görülmez ise de stok edilen yan ürünler ve artık maddelerden kaynaklanan tehlike az değildir. Soluduğumuz ya da gıda ve su yoluyla organizmamıza aldığımız bu artık maddelerde tehlikeli metaller bulunmaktadır.

Özellikle de geldikleri kendi Avrupa ülkelerinde bu sorumsuz davranışları sergileyenlere karşı sert önlemler alındığı yüzünden, burada mevcut uluslar arası misyon yetkililerinin bu konuya gereken ilgiyi göstermemesi beni hayal kırıklığına uğrattı.

Örnek olarak İbre Nehri ve o civardan geçen oto yol yakınlığında bulunan Baniska'nın 'Balaban' semtinde atık çöp deposunun yapıldığına işaret etmek isterdim. Nehrin akıntısında ise bu ırmak suyu içme suyu ve değişik amaçlar için kullanılmaktadır. Çöp deposunun yakınlarında bulunan ağaçlar poşetler ile

süslenmiş Noel çam ağaçlarına benzetilmektedir. Kravevo ve nehrin geçtiği diğer kentler bu alanda ciddi sorunlarla karşılaşmışlardır. Böyle bir kararın alınmasında politik motifleri de gözardı etmeyerek bireylerin kişisel çıkarlarından hareket ederek daha ciddi bir yatırım başlatmak istemiş olmalarından hareketle bunu yaparken de Baniska, Soçanice, Leposaviç ve Leşakyörelerinde yaşayan nüfusun sağlıklarını tehlikeye düşürmüşlerdir.

ASI: Topluluğunuzda yaşam ortamı alanında başarılı projeler hangileridir?

Oİ: Örgütlü projeler yok ama başarılı örnekler var. Zvečan tepesinde kendi başına çöplerin toplanması işlemini başlatan 'Zmay' adlı dağcılar örgütünün, AGİT'in desteğini alarak gerçekleştirdiği eylem övülmeye değer. Ayrıca bunun diğerleri için de bir örnek olacağına umut etmekteyim. Çünkü toplanan cam, plastik, kağıt ve metal artıkları üretim için gerekli ham maddeyi oluşturduğu için bunları biriktiren şirketlere satabilir ve böylece kazanç elde edebilir. İlk temel kazanç yaşam çevresi ve onun korunması hakkında bilincin oluşmasıdır. Çevre de artıklardan serbest olacak ve bu şekilde arazi çöplerden kurtulacaktır. Ayrıca, bu sayede ikinci el hammadenin toplanması sonucunda okullar, dernekler, Sivil Toplum Örgütleri için kazanç sağlanmış olacaktır.

Ben de bu çalışmalara şahsen katılmak isterdim!

ASI: Topluluğunuzda yaşam çevresi alanındaki enstitü ve

sivil toplum çalışmalarını nasıl değerlendirirdiniz?

Oİ: Çok kötü! Politik oportünizm yüzünden ya konuşmuyorlar ya da kapalı politik çevrelerde konuşuyorlar, ki bu çevre konusunu sorun olarak görmekte olan toplum için yeterli değildir. Er geç yapılacak olan aleni tribünler, tartışmalar, açık tartışmalar toplumun bu konuda bilinçlenmesini sağlayacaktır.

Radyo-aktif kirlilik konusunda da acil olarak bir şeyler yapılmalıdır, çünkü bombalanan mevzilerin yerleri biliniyor. Araştırma yapan bireyler ve enstitüler bu tür enformasyonların var olduğunu biliyor ama onlar kamuoyundan çok gizli tutuluyor.

ASI: İlerideki beş yıl için çevre alanında üç kilitse öncelik ne olmalıdır?

Oİ: Her şeyden önce biz çevre kirliliği derecesini gözlem altına almalıyız. İkincisi, çevre korunumu alanında halkın bilinçlenmesini sağlamalıyız. Okul öğrencilerinin katılımı ile kentlerde ve yol kenarlarında atılmış kâğıt ve ped şişe toplama eylemleri örgütlememiz gerekir. Gazivoda Gölünde (Barajında) ve su ile kaplı diğer alanlarda özel temizlik eylemleri tertiplenmelidir. Çevre Korunumu ile ilgili Kanun Tasarısı hazırlanmalıdır (eğer böyle bir yasa onaylanmış ise onun uygulanmasında ısrar edilmelidir).

İvana Lazareviç,
AGİT Kosova Misyonu

Hükümet hiçbir zaman çevre konusunu ciddi bir şekilde görüşmedi

*Milletvekili – Kosova Meclisi Çevre Parlamento Komisyonu üyesi Selviye Halimi (PDK) ile söyleşi
(Meclis üyelik süresi 2004 – 2007)*

ASI: Düşüncenize göre çevre alanında üç kilitsel sorun nedir ?

S.H: Çevrenin korunması konusundaki kilitsel sorun yasal düzenlemelerin değiştirilmemesi, çevrenin korunmasına değin yasanın yürürlüğe koyulmaması olduğu gibi merkezi ile yerel düzeyde olan yetkilerin paylaşılmamasıdır. Bu durum çevre siyasetinin gerçekleştirilmesi konusunda kimin sorumlu olduğu ile ilgili ayan bir gözlemin yapılmaması için böyle bırakılmış bulunmaktadır. Düşünceme göre burada yetkilerin % 80'i yerel idareye aittir. Bunun yanı sıra yasaların bakanlık ve yerel düzeyde gerçekleştirilmemesi de başarısızlığın bir göstergesidir.

Diğer sorunlardan biri de Kosova'da havanın çok kirli olmasıdır. Öyle ki şimdiye kadar havayı kirletenlere karşı hiçbir uygun önlem alınmış değildir. Diğer bir sorunu da suyun kirli olması oluşturmaktadır. Hava ve su kirli olunca tabii ki toprak da kirli olur.

Şimdiye kadar Bakanlığın çevre kirliliği ile ilgili bazı raporları yayınlamasına rağmen bu raporlar kamuoyuna gereken şekilde aktarılmış değildir. Çevre ile ilgili durum, çevrenin kirlenmesine neden olan faktörler ve potansiyel risklere neden

olan raporların yayınlanması gerekir. Bu sayede halkımızın kendi çalışmalarını ve buna benzer diğer etkinliklerini yaparken çevre konusunda daha dikkatli olması temin edilir.

ASI: Sizde çevre alanında elde edilen temel başarılar nelerdir?

S.H: Çevre alanında elde edilen en önemli başarılarından biri bu alanı düzenleyen yasaların Avrupa Birliği yasalarına göre uyumlaştırılmasından ibarettir. Ancak bunların yürürlüğe koyulmaması, başarısızlığın bir örneğini oluşturmaktadır. Çevre Bakanlığı daha doğrusu Çevre Bakanlığı nezdinde çalışan görevlilerin bu konuyu ciddi olarak ele aldıklarını düşünüyorum. Ne var ki bu ciddiyet bu kuralların pratikte uygulanmasından ziyade onların kuramsal – teorik olarak uygulanması şeklindedir. Ama daha başlangıç için çevre alanı ile ilgili bilgi yeterli olacaktır.

ASI: Hükümetin çevre alanı ile ilgili çalışmalar hakkındaki düşünceniz nedir?

S.H: Hükümet tarafından Meclis'te yasama ile ilgili tartışmalar dışında Hükümet toplantılarında çevre ile ilgili ciddi tartışmalar yapıldığını görmedim ne de bu tür gelişme hakkında bir bilgim yok. Başbakanlık Ofisinden hareket ederek

Hükümetin diğer makamları çevre ile ilgili herhangi bir etkinliğinin çevre için önemli olacağını bilmiyorlar. Hükümetin çevre korunumu konusunu ciddi olarak göz önünde bulundurduğu söylenemez

ASI: Sizde çevre alanında üç kilitsel öncelik nedir?

S.H: Çevreye ait Parlamento Komisyonu üyesi olarak, gelecek mandat ile ilgili önceliklerin şunlar olduğunu düşünüyorum. Yasa düzenlemelerinin (mevzuatın) tamamlanması ve gerçekleştirilmesi, daha başka sözlerle yasaya uyumlu olarak eylemlerin başlatılması ve çevre korunumuna ilişkin kesin etkinliklerin başlatılması; çevrenin korunmasına ilişkin merkezi

ile yerel düzeyde yetkilerin paylaşımı; çöp ile su menencmentine ilişkin yetkilerin UNMİK'ten yerel enstitülere aktarılması. Bunlar, yasama alanındaki öncelikler olmalıdır. Diğer önceliklerden biri ise Hükümetin çevre konularıyla uğraşması gerektiği bilincine varmasıdır. Üçüncü öncelik ise çevre ile ilgili enstitülerin vatandaş ile yakın işbirliğinde bulunmasıdır. Bu ise Kosova'nın her belediyesinde çevrenin korunması ile ilgili sektörün kurulması ile gerçekleştirilebilir. Diğer sözlerle eğer çevreye gereken özeni göstermezsek biz kendi kendimizi yok ederiz.!

Çevre alanında maksimal ihtiyaçlar için asgari olanaklar mevcut

Kosova Meclisi Tarım, Ormancılık, Kırsal Gelişme, Çevre ve Uzaysal Planlama Komisyonu Başkan Yardımcısı Sn. Lulzim Zeneli ile Kosova'da çevre ile ilgili durum hakkında konuşma (Parlamento mandat süresi 2004 – 2007).

ASI: Kosova Meclisi Çevre Komisyonu üyesi olarak Kosova'da çevre ile ilgili durum hakkında değerlendirmeniz nedir?

Lulzim Zeneli: Kosova'da çevre durumu alarm verici bir düzeydedir. Çünkü biz bir enstitü olarak geçici bir dönemde bulunmaktayız, bu fenomene karşı enstitülerin büyük sorumluluğu var, çevrenin karşılaştığı meydan okumaların gerektirdiği ihtiyaçlara kıyasla durumun değiştirilmesi için mevcut olanaklar azdır. Kosova korkunç bir boyutta büyük bir hava kirliliği ile karşılaşmış ve karşılaşmaya devam etmektedir. Son 15 yıl içerisinde bu konuya hiç ilgi gösterilmedi. Komünist düzen çevreye vereceği sonuçlara dikkat etmeyerek yedekler ile doğal zenginlikleri istismar etmiştir. Diğer yandan doğal potansiyellerin regenerasyonu ve farklılıkların muhafaza edilmesisne önem verecek bir politika yoktu. Sözü geçen tüm bular yanı sıra kritik bir safhada olan çevre kirliliğinin daha da kirlenmesinin önlenmesi için acil bir yaklaşımın gerektiği sonucuna varabiliriz.

ASI: Kosova'da çevre alanında üç kilitli sorun nedir?

LZ: Bu yönde ana sorun endüstriden gelen hava ve su kirliliği sorunudur. Uzun bir süre biriken sınayi kalıntılar ile ilgili gereken önlemler alınmamış, bu şekilde suyun kirlenmesine de neden olunmuştur. Kosova'da çevreye bırakılan sınayi suları ile

ilgili yapılacak işlemler konusunda hiç bir sistem mevcut değildir ve düşüncemize göre biz bu soruna hemen odaklanmalıyız. Endüstri atıkları ağır metal bileşimlerini içerdiği için yüksek oranda zehirli olan bu maddeler sadece insanları değil hayvan ve bitki alemini de etkilemektedir. Sonuçlar zincirleme halinde bir süreci oluşturduğu için etkiler da ona göre olacaktır. Düşüncemize göre Kosova enstitülerinin çevre korunmasına öncelik vermesi gerekir.

Bunların arasında en önemli sorunu hava kirliliği oluşturmaktadır. Diğer kapasiteleri de ihmal etmemekle beraber elektrik çeryanı üreten Kosova A Termiksantralleri, hava kirlenmesine etki eden en önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır. Diğer yandan ormanların kitlevi bir şekilde yok edilmesi olayı ile karşılaşmaktayız ve bu soruna ne savaştan önce ne de savaştan sonra önem verilmemiştir. Kosova'nın tranzisyon (geçiş) döneminde de bu sorunlarla karşı karşıya gelinmektedir.

ASI: Çevre ile ilgili durumun düzeltilmesi için üç temel başarı nedir?

LZ: Her zaman bir sorun ortaya çıktığı zaman bu durumda nelerin yapıldığı hakkında konu ayrıntılı ele alınmalıdır. Çevrenin korunmasına değin enstitü ve politik oluşumlar adına bir görevli olarak bu sorunların ele alındığı Çevre Konularına değin Yöresel Parlamento Konferansın düzenlenmesi ve orada yürütülen

tartışmaları isabetli buluyorum. Daha doğrusu Kosova Meclisi, Hükümet ile yapmış olduğu partnörlük sonucu somut adımların atılması ve hava kirliliğinin önlenmesini etkileyecek olan temel yasal düzenlemeyi (mevzuatı) çıkarmayı başardı. Bu kanun düzenlemeleri, kirliliği etkileyenlere somut önlemlerin alınması ve kirliliğin önlenmesine imkan sağlamaktadır. Kosova Meclisi'nin mevcut imkanlarının farkındayız ancak daha uyumlu bir yaklaşım sergileme imkanımız olmadığı yüzünden, diğer yandan uluslar arası mekanizmalar ile işbirliği sağlayacak daha pratik bir yaklaşım temin edilmediği ve daha etkin bir şekilde politikaya katılmamız sağlanmadığı halde, o zaman bir Meclis üyesi-milletvekili ve yurttaş olarak kendi görevimizi yerine getirmiş sayılmayız.

ASI: İlerideki beş yıl için çevre alanında üç kilitli öncelliği söyler misiniz?

LZ: Kilitli önceliklerden biri çevrenin korunmasına

değın yasanın yürürlüğe koyulmasıdır. İlk sırada çevre yönünden uygun olmayan endüstri kapasitelerinin gözetlenmesi doğrultusunda acil bir yaklaşımın gerçekleştirilmesi sağlanmalı ve uygulanmaya konmalı. İki, Kosova'nın geniş ve oturtulmuş bir atık su arıtma sistemi olmalıdır ki bu daha kesin bir yaklaşımı ve doğrudan doğruya bir işlemi gerektirmektedir. Diğer yandan bizde içme suyu yetersizliği de vurgulanmalıdır. Özellikle son yıl su ile ilgili daha pratik bir yaklaşımın sergilenmesinin gerektiğini ortaya çıkardı. Atık suların arıtılması ile ilgili bir politikalarımızın mevcut olması halinde bunların bir sonucu olarak epidemiyoloji ve sağlık alanında daha iyi bir durumla karşılaşabiliriz. Üç, yıllardan beri aktılıp biriken sanayi atık suları ile daha iyi bir muamele yapılmalıdır çünkü onlar çevreyi ve özellikle de yüzeysel suları kirlen potansiyel bir tehkeyi oluşturmaktadır.

Artan Canhasi,
AĞİT Kosova Misyonu

Çevre alanında doğayı korumak isteyen ve kentleşme projeleri geliştirmek isteyenler arasında savaşım sürmektedir

Bulgaristan Parlamentosu Çevre ve Su Komisyonu üyesi Sn Petar Beron ile söyleşi

ASI: Sn Beron, Bulgaristan'da son beş yıl içerisinde çevre alanında neler değişti?

Petar Beron: 1990 yılının başlangıcında yaşanan tranzisyon - geçiş döneminde Bulgaristan'daki durum Kosova'da şimdi mevcut olan duruma benzerdi. Geniş bir ölçüde hava ve su kirliliği ortada iken, çevre ile ilgili parametreler hakkında hiçbir enformasyon sunulmuyordu v.b. 17 yıl önce Parlamento'ya üye seçtiğim dönemin başlangıcında "Ekoglasnost", adını taşıyan ve çevredeki durumu değiştirmek konusunda çalışan STÖ'nün çalışmalarına katıldım. AB üye ülke adayı olduğumuz ve üyelikten önceki dönemde bizim tüm yasalarımızı AB yasaları ile uyumlaştırmamız gerekmekeydi. Bir milletvekili ve Parlamento Başkan yardımcısı olarak Çevre ile Sular Komisyonunda çok sayıda yasayı görüşmemiz gerekti. Genel Avrupa yasaması ile uyuşması istenen yasaların bazıları hala görüşülmektedir. AB'ye üye olmak için sözü geçen yasaları değiştirmemiz gerektiği ile ilgili bölümü imzaladık. Daha dün biz Bulgaristan Parlamentosunda arazi-toprak yasasını kabul ettik. Genel çerçeveden sonra, çevre ile ilgili farklı komponentler için ayrı ayrı yasaları kabul ediyoruz. Aynı zamanda Biyolojik Farklılık Yasası alanında da gelişme kaydedilmiştir. Çünkü şu anda korunum altına alınan hayvanlar listesi yapılmıştır ve bizim bunları yasaya dahil etmemiz gerekir. AB üyeliğine kabul edildikten sonra "Natura 2000" şemasına katıldık. Natura 2000 tüm Avrupa için genel bir ağıdır. Biz AB'ye bu ağa dahil olacak birkaç korunma alanı listesini gönderdik. Eğer bu enfor-

masyonlar ile uzlaştıysak, faklı pojeler üretmediğimiz için AB tarafından cezalandırılma konusuna düşebiliriz. Bu konuda hazırlanan en yeni listede bulunan alanlarımızın % 27 si Natura 2000 şeması ile kapsanmış bulunmaktadır. Bu çok önemlidir çünkü Bulgaristan şimdi bu katılımı artırmak için AB tarafından gereken fon desteği alacaktır.

ASI: Tranzisyon - geçiş döneminden sonra karşılaştığınız görevleriniz hakkında bilgi edinmek istiyoruz, yerine getirmeniz gereken diğer yükümlülükleriniz nelerdir?

PB: En tatsız görevlerden biri, Nükleer Elektik Santralı reaktörlerinin kapatılmasıydı. Bu istem AB'ye üyelik Anlaşmasının bir bölümünde yer almaktaydı. Aslında böyle bir şeyün doğru ve yerinde olmadığını düşünüyorduk. Çünkü bu reaktörler çok sağlamdı onların sağlam olduklarına dair rapor kabul edilip görüşüldü ve tüm AB üye ülkeleri tarafından imzalandı. Çok sağlam ve güvenilir oldukları kanıtlanan bu reaktörlerin kullanma süresi olarak belirlenen 2012 yılının sonuna kadar kanıtlanması için birçok yol vardı. Ama birkaç üye ülkeden gelen baskılar yüzünden Avrupa Komisyonu bunu Üyelik Anlaşmasının bir kısmına dahil etmesi gerekti. Öyle ki biz 2006 yılının sonunda ilk dört reaktörü kapatmak zorunda kaldık. Bunun komşularımız ekonomilerine ne gibi bir kötü etki yaptığını görebilirsiniz. Biz elektrik enerjisini ihrac edenler arasında birinciydik, geçen yıl Bulgaristan etrafında yer alan (Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Yunanistan ve Türkiye'ye) 7 milyar KW elektrik enerjisi

ihrac ettik. Biz yörede elektrik enerjisi tüketiminin %80'ini karşılıyorduk ama bu yıl elektrik enerjisi ihracatı 1 milyar KW seviyesine düştü ve bizim gelecek yıl elektrik enerjisini ithal etmemiz gerekecektir. Diğer bir sorun daha mevcuttur. Reaktörleri kapatmakla elektrik enerjisinin temel kaynağı olan kömürlü termo santrallere döndük. Bu ise beraberinde diğer bir sorunu getirdi, bu sorun da hava kirliliği sorunudur, çünkü biz elektrik enerjisini üretmek için çok miktarda kökürtü içeren liyinit kömürünü kullanmaktayız. Şimdi ise biz üretim hattını değiştirmek ya da kapatmak baskısıyla karşı karşıya gelmekteyiz. Çünkü emisyonları sınırlandırma mecburiyetindeyiz. Böyle bir şey gözetilmemektedir. Çok iyi örgütlenmiş olan bir gözetleme sistemimiz vardır. Eğer bu enerji santralı kapatılırsa, ülkenin enerji dengesi daha da zor duruma gelecektir. Öyle ki bizim Japonya hükümeti yardımı ile bu santralların yeniden strüktürleştirilmesini tamamlamamız gerekir. Biz

aynı zamanda yeni bir nükleer elektrik santralının inşaa edilmesi ile ilgili çalışmaları başlatmış bulunuyoruz ve bu çalışmaların belki de 2012'de tamamlanması beklenebilir. Birkaç yıl içerisinde bu krizleri atlatmayı düşünüyoruz, ama bu eski santralların önümüzdeki 5 yıl içerisinde çalışmasını öngörmüştük. Enerji dengesinde bölgesel bir kriz mevcutsa reaktörlerin yeniden açılması için görüşmelerin başlaması olanağı mevcuttur. Ama doğal olarak Avrupa Komisyonu'nda (AK) buna karşı çıkanlar vardır ve onlar bu anlaşmaları izleme mecburiyetinde olduklarını söylüyorlar. Aksi takdirde Bulgaristan gelişmesinde sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Şu anda eski binalar sayısı çoktur ve bu kentsel alanların korunması çok zordur. Örnek olarak dağlık kayak merkezlerinin ve deniz tatil yerlerinin restorasyonu çabaları ile paralel doğayı korumak isteyen ve onun geliştirilmesini isteyen kişiler arasında savaşıma neden olmaktadır.

ASI: Bulgaristan'ın Tuna nehri ne yakın bir yerde yeni

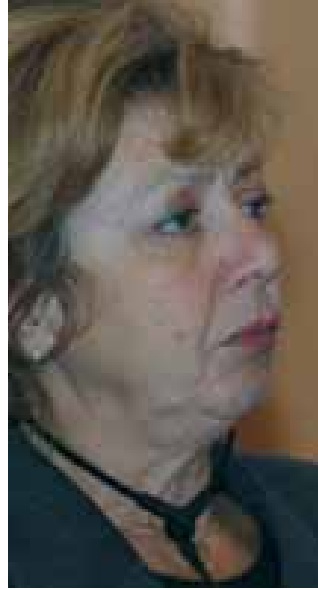
Hırvatistan'da Yaşam Çevresi Koruma Kanunu'nun uygulanması öncelik arz etmektedir

*Hırvatistan Meclisi Yaşam Çevresi Esirgeme Komisyonu üyesi
Sn Miryana Brnadić ile söyleşi*

bir reaktör inşaa edeceğinizi söylediniz. Bunun çerçevesi içerisinde çevre alanında sınır ötesinin temel meydan okumaları nelerdir. Bu reaktörler konusunda komşularınız ne düşünüyor?

PB: Bu reaktörler çok sağlam olacaktır. Çünkü onlar uzun süredir bu çalışmalar ile uğraşmakta olan uluslar arası organlar, yabancı şirketler tarafından inşa edilecektir. Komşularımızda söz iken örnek olarak Romanya Tuna nehrinde olan Cerna Voda termik santralinde ürettiği enerjiyi satmak istiyor ve böylece bizleri piyasadan çıkarmak istiyor. Yunanistan'ın da bu konuda bazı fikirleri var, ama burada şu gerçek vardır ki Balkanlara elektrik enerjisinin temin edilmesi için tek yolun bu olduğu kuşkuyla yer bırakmaz. Geçen hafta biz aynı zamanda yuküremizin ısınması ile ilgili Brüksel'de düzenlenen konferansa katıldık. Nükleer enejisinin geliştirilip geliştirilmemesi konusunda ayan bir karar yoktu ve AK buna müdahale etmeyecektir. Konferansta nükleer enerjisinin daha temiz olduğu, atıkların olmadığını söyledik ve bundan hareket ederek diğer birçok reaktörleri inşa edeceğimizi belirttik. Belki de enerjinin alternatif kaynaklarının iyi bir fikir olduğunu söyleyebiliriz, ama onlar enerji şemasına gerçek bir girdiyi getiremez. Elektrik enerjisinin % 75 i hava kirliliğine neden olan termo - kömür santrallerinden gelmektedir. Öyle ki biz bu hava kirliliğini % 20 olarak azaltmayı düşünüyoruz ki bu AK'nin da kararıdır. Bizim gerçekten nükleer enerjisini kullanmamız için ihtiyacımız vardır.

Blerim Vela, AGİT Kosova Misyonu

ASI: Hırvatistan'da yaşam çevresinin temel sorunları nelerdir?

Miryana Brnadić:

Hırvatistan'da olduğu gibi inanıyorum ki geçiş döneminde olan diğer ülkelerde de yaşam çevresinin korunmasına değin durum benzerdir ve son yirmi yılda biz bu tür sorunlar ile karşılaşmaktayız. Daha başlangıçta sorunların ne olduğunu gördük, ama adım adım gitmek mecburiyetindeydik. Çevrenin korunmasına değin sorunlar her zaman ekonomik sorunlara bağlıdır ve biz bu alan ile ilgili yasal mevzuatı Avrupa Birliği yasaları ile uyumlaştırarak çevrenin korunmasına ilişkin sorunların çözülmesi doğrultusunda büyük ilerlemeler kaydettik.

ASI: AB hukuk normalarına yaklaşma süresinde

yaşam çevresi alanındaki adımlar ve strüktürler nelerdir?

MB: Biz yaşam çevresinin korunmasına değin bölümden hareket ederek sözleşmelerin yapılmasından sonra yasal mevzuatı uyumlaştırdık, şimdi ise konu ile ilgili bu komisyonun üçüncü raporunu beklemekteyiz. Her iki raporda çok iyi sonuçlar elde ettik sadece hava korunumu alanında idarenin güçlendirilmesi ve belirli sorunların halledilmesi konusunda düzeltmeler yapmamız gerekmektedir.

ASI: Bu süreçte Parlatonun rolü nedir?

MB: Parlatonun işi yasal düzenleyicileri getirmek ve bu düzenleyicileri Avrupa Birliği yasaları ile uyumlaştırmaktır..

ASI: Yaşam çevresinin korunması doğrultusunda Hükümet ne yapmalıdır?

MB: Meydan okumalar büyüktür çünkü ülkede standard ne kadar yüksekse, ekonomi ne kadar gelişmiş olursa, üretim ne kadar büyük olursa olsun çevrenin kirlenmesi oranı da giderek artış göstermektedir. Devletin görevi ise bu hava kirliliğini dayanılır bir düzeye getirmek ve yaşam ortamını izleyecek idari bölümü güçlendirip çevrenin izin verilen sınırlar üzerine olması doğrultusunda uygun önlemleri almasından ibarettir.

ASI: Hırvatistan'ın önümüzdeki beş yıl içerisinde yaşam ortamının korunması öncelikleri nedir?

MB: Korunma öncelikleri olarak bu yasaların hergünkü hayatta yürürlükte olmasını sağlamaktır. Demek ki idari sektörün güçlendirilmesi, teftişin güçlendirilmesi ve çevrenin korunmasına değin temin edilmesi gereken belirli fonların sağlanmasıdır. Önümüzdeki beş yıl içerisinde çevrenin idare edilmesi stratejisinin gerçekleştirilmesinde çalışacağız ve önümüzdeki beş yıl içerisinde yapılması gereken önlem ve programları tayin edeceğiz. Bu yönde yoğun çalışmalar yapılmakta ve biz gurur duyacağımız başarılar elde ettik..

ASI: Sonunda ne eklemek isterdiniz?

MB: Diğerlerinin nasıl çalıştıkları ve bizim şimdiye kadarki çalışmalarımızı aktarmak için bu konferansa katıldığımdan dolayı çok mutluyum. Çünkü Avrupa Birliği'ne katılmakla çevrenin korunması alanında en büyük başarı kaydettik. Ve inanıyorum ki bizim görgülerimiz Kosova'da da uygulanabilir. Hava alanından Priştine'ye geldiğimde bu kadar çöpler ve karton kutularıyla karşılaşmam beni üzdü. Artık bu gibi şeyler Hırvatistan'da yok. Görgülerimizden yararlanmanız ve bizim bu sorunu nasıl çözdüğümüzü görmemiz ve sizin de bu sorunu aynı şekilde çözmeye çalışmanız için bir fikire sahip olmanız amacıyla sizi Hırvatistan'a davet ediyorum.

Leyla Selim,

AGİT Kosova Misyonu

Şar Dağında sınırı ötesine uzanan bir ulusal park yapmamız önceliklerimiz arasındadır

Makedonya eski Çevre Bakanı şu anda Makedonya EYC Parlamentosu Ulaştırma, İletişim ve Ekoloji Komisyonu üyesi Sn. Marian Dodovski ile söyleşi

ASI: Makedonya'daki çevre korunumu ne durumdadır? İnsan çevresi açısından en önemli riziko nedir?

Marian Dodovski: Makedonya'daki çevre durumuna daha geniş bir çerçeve içerisinde bakılmalıdır - Güney Doğu Avrupa ülkelerindeki çevre durumuna benzer bir şekilde yöresel yönden bakılmalıdır. Makedonya tranzisyon - geçiş safhasını atlattı ve kısa bir zaman içerisinde devlet mülkünün özelleştirilmesi süreciyle karşı karşıya geldi. Böyle bir tranzisyon haliyle çevreyi de etkiledi.

Genel olarak bakıldığında Makedonya, korunmuş alanları olan ve aynı zamanda havayı kirletenlere maruz kalan yörelerin da olduğu ülkeler arasında yer alır. Bizim üç ulusal parkımız var: Pelister, Galiçica ve Mavrovo ile diğer doğal korunmuş alanlarımız

var. Yakın bir gelecekte Şar Dağının ulusal park kategorisine dönüştürülmesi beklenmektedir. Şar Dağı'nın, Makedonya, Kosova ile Arnavutluk alanlarını birleştiren sınır ötesi ulusal bir park olarak kumak istiyoruz.

Makedonya'da çevre ile ilgili en kritik durum çöplerin depo edilmesi alanında görülmektedir. Makedonya'da, sadece Üsküp yakınlarında bu kente bağlı çöplerin depo edildiği bir deposu vardır. Öyle ki gelecekte çöplerin işletmeciliği - menecmenti sorununun çözümlenmesi için daha fazla çaba harcanmalıdır. Yöresel veya belediyelere ait çöp depo yerlerinin yapılması sorusu ortadadır. Çevre ile ilgili diğer kritik noktalar ise Köprülü (Veles) Dökümhanesi, Kalkandelen Jugohrom Fabrikası, Oslomej ve Manastır (Bitola) elektrik enerjisi tesisleri oluşturmaktadır. Makedonya, kirli sanayi suları nereye döküleceği sorunuyla da karşı karşıya gelmektedir. Çünkü Üsküp, Kalkandelen, Gostivar ve diğer kentlerin atık - kirli suları ana nehirlere dokülmeden önce bir arıtma sisteminden geçmiyor. Önceden de belirttiğim gibi Makedonya'daki çevre durumunun iki tarafı vardır; el değmemiş ve temiz bir doğal ortam ve çevreyi önemli ölçüde kirleten kimi unsurlar.

ASI: Doğanın ve 'korunmuş alanların' esirgenmesi için ne tür mekanizmalar mevcuttur?

MD: Doğanın Korunması Uluslararası Birlik kriterlerine

dayanan Doğanın Korunması Kanunumuz var. Hükümetten gelen öneri üzere Parlamentomuz tüm korunmuş alanları onaylamaktadır. Şu anda Parlamento onun yeni sınırı da dahil Pelister Ulusal Parkı Kanun Tasarısını görüşmektedir. Hükümet gerekli olan yasal esasları tasarlamak ve Şar Dağının ulusal park olarak ilan edilmesi doğrultusunda yeni alanları kapsamak için yoğun olarak çalışmaktadır.

ASI: Çevre ile ilgili yasama alanında Makedonya'nın durumu nedir?

MD: Çevre ile ilgili yasama alanında özellikle onun AB yasaları ile uyumlaştırılması konusunda Makedonya büyük başarı elde etmiştir. AB teknik yardım programları işbirliğiyle hazırlanan Çevre, Çöp menecmenti, gürültü kirliliği, kiirlilik, GMO yasaları vardır. Makedonya'nın gereken yasaların çoğuna sahip olmasına rağmen bu yasalar gereken şekilde pratikte uygulanmıyor. Kabarık sayıda olan çevre sorunlarını çözmek için Makedonya'nın ekonomik enstrümanlara sahip olması gerekir. Önemli yasalardan biri olan Sular Kanunu, Parlamentoda ilk okunuştan geçti. Yeni yasaya göre farklı yetkililer arasında olan sorumluluk yerine suyun bir Bakanlık (Çevre Bakanlığı) tarafından denetlenmesi öngörülmektedir.

ASI: Eski çevre Bakanı ve şimdi ise parlamento üyesi olarak çevre korunumu alanında bu iki enstitü

arasındaki interaksyon - etkileşim konusunda ne söylediniz?

MD: Bakanlık ile Parlamento arasında çevre ile ilgili alanda iyi bir işbirliği mevcuttur. Ancak Parlamantonun sadece yasaların AB normaları ile uyumlaştırılması alanında değil, onların yürürlüğe koyulması konusunda da daha etkili olması gerekir. Bölgesel işbirliği konusundaki interaksyona - etkileşime gelince yürütme ile yasama bölümünün kendi etkileşimini artırması gerekir.

ASI: Çevre alanında sınır işbirliğinin en büyük meydan okuması nedir?

MD: Birkaç yıl önce benim Çevre Bakanı olduğum dönemde, biz kurulmuş olan çok iyi bir yöresel çevre girişimin - İstikrarlık Paktının bir parçası olarak Güney Doğu Avrupa Bölgesel Çevre Kalkınma Programının (REReP) bir parçasıydık. Bu program, bölgede çevre sorunlarının çözümlenmesini hedefleyen çok sayıda projeyi gerçekleştiren yöre ülkeleri Bakanlıkları işbirliğiyle ekonomik enstrümanları ve sivil toplum eylemlerini kapsamaktadır. Çevre sorunlarının ülke sınırlarını, etnik ve dini mensupluğu tanımadığı için bu girişimin önemi büyüktü. Öyle ki bu sorunlar sadece sınır tanımayarak görüşülüp irtibat kurmakla halledilebilir.

Leposaviç yöresinde yaşam çevresi sorunları

1972 yılından itibaren Kopaonik havzasında bulunan Trepçe maden ocaklarında (Belo Birdo, Juta Pırla, Koporiç, Yelakçe ve Gnjedane) çıkan madenler Kosova'nın Kuzey bölgesinde bulunan Leposaviç'te birikir. Flotasyon cihazları ve atıkların stok edildiği depo Leposaviç yakınında bulunmaktadır. 1972 yılına kadar taşların madende ayrılması süreci Zvečan'da bulunan flotasyon tesislerinde yapılmaktaydı. Madenler küçük parçacıklara ayrıldıkları için mineraller su ve kimyasal birleşimleri ortamında taştan ayrılmaktaydı ve bu işleme flotasyon deniyordu. Leposaviç'te bulunan maden işletme tesisleri yılda 350.000 ton maden filizini işleme kapasitesine sahip.

1972 - 2006 döneminde işlenen toplam maden filizi miktarı 6.140.000 tondu, bundan ise 249.580 ton kurşun konsantresi, 203.860 ton çinko konsantresi ve 5.956.640 ton diğer atık maddeler meydana gelmiştir.

Atıklar deposu

Flotasyon atıklarının iki deposu vardır bu depolarda su ve tortu ömaddeleri toplanmaktadır: Yukarı Kırnye'deki bulunan depo kullanılmamakta, Bostanište'de bulunan depo ise aktiftir. Her iki depo İbre nehri kıyısında Kravevo-Priştine kara yolu yakınında, Leposaviç yöresinde bulunmaktadır. Bu depolar genel tarım arazisinin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Flotasyon sürecinden çıkan ağır metaller ve zehirli bileşimler yüzünden bu depolar havayı, toprağı yer üstü ve yer altı suları kirleten bir kaynak olmaktadır. Maden kalıntılarından ileri gelen zehirli toz rüzgar ile taşınarak yörede genel bir kirliliğe neden olmaktadır. Yağmur ve kar etkisiyle kurşun, arsen ve çinko gibi ağır metal oksitleri meydana gelmekte ve etrafta bulunan ekosistemleri ve özellikle de İbre Nehrinin yer üstü ve yer altı sularını kirletmektedir. Öyle ki İbre suyu ne insanların içme suyu olarak kullanımı, ne de tarımcılık amaçları için uygun değildir. Bu kirliliğe neden olmaktadır. Bu kirliliğe neden olmaktadır. Bu kirliliğe neden olmaktadır. Bu kirliliğe neden olmaktadır.

değildir: İbre yoluyla bu kirli sular Morava ve Tuna nehirlerinden geçerek Kara Denize dökülmektedir.

Ağır metaller ve insan sağlığı

Leposaviç belediyesinin daha geniş bir yöresinde 20.000 kişi yaşamaktadır. Kutnje, Kruşevo, Gornji Krnjın, Uliye, Tvrcen ve Kajkovo köyleri ile birlikte merkezi yörenin nüfusu 8.000 - 10.000 civarındadır. Tarımcılık genelde İbre Nehri etrafındaki düzlükte ve etraf tepelerde mevcuttur. Meyveler yanı sıra en çok yetiştirilen ürünler arasında buğday, mısır, fasulye, patates, domates, biber ve soğandır. Kuşun, Çinko, Kadmiyum, Arsen, Nikil ve Civa gibi ağır metaller sebze üzerine çökelek haline düşmektedir. İnsanların ağır metaller ve zehirli maddelerle zehirlenmelerinin temel nedeni onların tozlu havayı solumaları ve gıdaları almalarıdır (kirli pınarlardan suyun içilmesi, meyve ile sebzelerin ve İbreden balıkların yenilmesi gibi).

2004- 2006. döneminde Mitroviça Üniversitesi dahilinde Teknik Bilimler Fakültesi, insan sağlığı kurumu ve Tıp Fakültesi işbirliğiyle, Leposaviç yöresinde olan madencilik ve metalurjinin yaşam ortamına etkisini araştırdı. Yapılan incelemeler ülkede ve Leposaviç belediyesinde olduğu gibi deponun Kuzey ve Güney kısmında ve Romların mülteci kampında ağır metallerin mevcut olduğunu göstermiştir. Getirilen önemli sonuçlardan biri Leposaviç çevresinde olan toprağın çok kirli olduğu ve tarımcılık amaçları için uygun olmadığıdır.

Diğer bir safhada ise benzer epidemioloji özelliklere sahip olan 4 grupta kan tahlilleri yapılmıştır (I - çeşitli mesleğe sahip olan ve kuşun endüstrisinde çalışan Trepçe işçileri, II - Leposaviç sağlık işçileri, III - Leposaviç Rom kampında bulunan 6 yaşına kadar çocuklar, IV - Leposaviç yuvasında bulunan ve 6 yaşına

kadar olan çocukların kanları alınıp tahliller yapılmıştır).

Kanda Kurşunun konsantrasyonu DSÖ - profesyonel ve profesyonel olmayan (meslek ve meslek dışı) etkileşim standartları ile kıyaslanmış, III ve IV grupta yer alan çocuklar gibi hasas kategoriye düşen yurttaşların meslek dışı etkileşim standart ve önerileri ile kıyaslanmıştır.

İnceleme yapılan örneklerden % 66 sında Trepçe işçilerinin kanlarında, mesleki olarak kabul edilen en yüksek konsantrasyon sınırının aşıldığı görülmüştür. Sağlık işçilerinin %17,5'inde yapılan incelemelerde de aynı sonuç alındı. Profesyonel (mesleki) olmayan erişim kategorisinde yuvalarda olan % 15,3 çocukta bu düzeyin aşıldığını, Rom çocuklarında ise bu oranın aşıldığı çocuk kategorisi % 58 olarak belirlenmiştir. Kanda kurşun konsantrasyonu ve profesyonel olarak kurşuna erişim oranı arasında önemli bir ilişkinin olduğunu belirtebiliriz. III ve IV gruplarda bulunan çocuklar arasındaki farklar önemlidir, bunların nedeni ise alışkanlıklar, hijyen ve kötü yaşam koşullarından ileri gelmektedir.

Leposaviç belediyesinde sağlık durumunun detaylı bir şekilde izlenmesi olduğu gibi, eylemsel planın hazırlanması gerekir. Bunun aynı zamanda bilincin artırılması, sağlık stratejisinin hazırlanması, kirliliği aşan tüm kaynakların saptanıp tanımlanması ve onların ortadan kaldırılması için önlemlerin önerilmesi kampanyasını da içermesi gerekir.

Bu Yazı profesör Milan Barać, Mitroviça Üniversitesi Teknik Fakültesi öğretim görevlisi ve aynı zamanda yaşam çevresinin korunmasına ilişkin Alternatif Çözümler STÖ kurucularından biri ve asistan Nikica Vitas tarafından hazırlanmıştır.

Çevre idaresinin geliştirilmesinde meydan okumalar

Dr Andrew Farmer, Avrupa Çevre Siyaseti Enstitüsü, Londra

Çevrenin iyi bir şekilde idare edilmesi, yerel ile uluslar arası hedeflerin gerçekleştirilmesinde kaçınılmaz bir şeydir. Bunun, aynı zamanda, sosyo - politik hedeflere varan diğer sonuçları da vardır. Çevre sorununun görüşülmesi iyi bir konudur ve bu iş tartışmalar ve katılım ile gerçekleşir. Bunun yapılması sadece tartışmaya koyulan çevre konularına odaklanmayı değil, katılım pratiklerinin daha geniş bir çapta gelişmesine de yardım eder. Etkili bir çevre idaresi toplulukların kendileri ile ilgili konuları olduğu gibi yasaların üstünlüğünün önemini anlamalarına da yardımcı olmaktadır. Sosyal ile ekonomik interaksiyonlar dinamiğini değiştirecek olan endüstri ile düzenleyiciler arasında ilişkilerin kurulması gibi diğer ilgili tarafların katılımının önemi azaltılmamalıdır. En nihayet etkili bir idare, özellikle komşu ülkeler ile su idaresi gibi sınır konuları konusunda uluslar arası işbirliği için formal bir sistemi de temin eder.

Birçok neden yüzünden uygulama zor olabilir. Daha 1756 yılında Benjamin Franklin şöyle demişti “Nazik yasalara seyrek uyulur; sert olanlar da nadir yerine getirilir”. Bu yorum bugün de hala geçerlidir. Yasaların uygulanmasında sorun

olabilecek birçok faktör vardır. Yasayı uygulamakla görevli otoritelerin kapasitesi yetersiz olabilir, örneğin, personel sayısı, ekspertiz, teçhizat v.b. Bu, özellikle yeni yasama yoluyla yetkililerin aniden yeni görevler ile karşılaşmaları durumunda görülür. Ayrıca, yasal enstrümanlar ile ilgili sınırlandırmalar söz konusu olabilir. Örneğin, uygulanan yaptırım ve parasal cezalar davranışların değiştirilmesi için yeterli olmayabilir. Bu alanda politik muhalefet ile karşılaşılabilir. Örneğin, çevre yasası belli bir fabrikanın kapanmasını öngörebilir ancak böyle bir şeye yerel topluluk karşı gelebilir v.b.

Bundan dolayı hedefler arasında gerçek bir dengenin temin edilmesi önemlidir. İlk sırada çevre ve sağlık korunumu için kilitli ihtiyaçların ileri sürülmesi önemlidir (sağlığa zarar veren toksik - zehiri maddelerin akmaya devam etmesi özürlenebilir bir şey değildir). Bunun dışında yasalar pratikte uygulanabilirlik konusu da gözönünde bulundurulmalıdır, sözgelisi kurumların fonksiyon etmesi ve kapasiteleri. Yetkililerin yerine getiremeyeceği aktivitelerin kendilerinden talep edilmesi anlamsızdır. Bu yüzden yasaların esneklik ile yasal düzenleme arasında bilançonun saptanması önem arz etmektedir. Esneklik en azından masraflar ile ilgili tahminlerin belirlenmesine yardımcı olabilir, ancak onun uygulanması için de yoğun bir kaynağı oluşturabilir. Talimatlar bazen 'kaya' gibi (sert) istemleri içerebilir, ancak daha kolay aşılacak yollar da mevcut olabilir. En nihayet sürelerinin tayin edilmesi de önemlidir, daha doğrusu yasaya erişim doğru olabilir, ancak kanunun pratikte uygulanmasının sağlanması için bir uygulama takviminin belirlenmesi gerekebilir.

Bu konular görüşüldükten sonra, yasanın yazılma tarzının onun pratikte uygulanması için önem taşıdığı gibi yasaların hükümetler tarafından etkili bir şekilde uygulanmasına da imkan sağlar. Bunun temin edilmesi için gerekli olan bazı elemanlar devamda getirilmektedir:

- Hedefin ayan bir yasal tanımlaması mevcut olmalı.
- Düzenleme konusu ayan bir şekilde belirlenmeli ve bu işi yerine getirmekle yükümlü olanlar ayan belirtilmeli.
- Yasa ile ilgili yükümlülükler gerçekleştirilebilir düzeyde olmalıdır.
- Yükümlülüklerin etkili bir şekilde kamuoyuna ve yasanın ait olduğu kişilere bildirilmesi gerekir.
- Yasanın çiğnenmesi durumunda uygulanacak cezalar cezayı çiğnemek yerine ona saygının gösterilmesini daha cazib hale getirmelidir.
- Cezaların uygulanmasından ziyade, uzlaşmazlık hareket ve davranışlarının azalma eğilimi göstermeleri gerekir.
- Yasanın yürürlüğe konması sırasında başvurulacak seçenekler ayan bir şekilde belirlenmeli.

İlkelerin yerine getirilmesi de bir meydan okumayı oluşturur. Görüşülen konular ile ilgili başarılı analizler gerekir (çevre, ekonomik, kurumsal v.b.), öte yandan ilgili taraflar ile (endüstri, yurttaşlar v.b.) yeterli derecede istişare ve debatlar sağlanmalı, ayrıca resmi görevliler ile milletvekilleri arasında gereken işbirliği sağlanmalı. Tabii ki bunu yerine getirmek için zaman ve kaynakların olması önem taşımaktadır. Yurttaşlar bu süreçte kilitli partnerlerdir. Çevre konusu ile AB'nin çok

sayıda yasaları katılımcıların kapsanmasını öngörmektedir. Örneğin IPPC izinleri ya da dere yakalarının planlaması olaylarında tarafların katılımı, yasama süreci açısından önemli bir adımı oluşturabilir. Sağlanan iletişim yasal yükümlülüklerin daha anlaşılır olmasını sağlar, bu sayede de onlar daha efektif olur.

Parlamentolar AB'ye üye olma sürecinde kilitli bir rol oynar. Ama AB tarafından ileri sürülen taleplerin milletvekilleri tarafından 'kafa yormadan onaylanması' belli sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Diğer yandan AB'nin çok sayıda yükümlülükleri ulusal/yerli koşulların ifade edilmesini gerektirir ve yasama alanında da böyle bir şey görülebilir. Bu olgu ise Parlamento açısından önemli bir fırsat oluşturur. Milletvekilleri aynı zamanda yasaların (başlangıçtan sonuna kadar) pratik ve uygulanabilir türden olmasını temin etmelidir. Ayrıca AB yasalarının örnek olarak alınmasında da milletvekilleri, diğer yasa ve politikalar ile entegrasyonun sağlanmasını da talep edebilirler (bu şey ulusal düzey için de dahildir), ve bunlar katılımcı hedefler şeklinde de ifade edilebilir.

En sonunda, daha geniş bir politik/ sosyal gelişmenin bir parçası olarak etkili bir çevre yasasına sahip olmamız özel önem taşımaktadır. Çevre yasalarının hem gerçekleştirilebilir hem de büyük bir amacı ifade etmesi kendine göre bir meydan okumayı oluşturmaktadır. Milletvekilleri yasanın dikkatle incelenmesiyle buna önemli bir katkıda bulunmaktadır - ondan kaynaklanan sadece temel yükümlülükleri değil, onun tamamen olarak uygulanabilir olmasını sağlayıp vatandaşların rolünü de temin etmelidirler.

AB'ye üye olma sürecinin çevre boyutu

Yazan, Berlin Freie Universität Çevre Siyaseti Araştırma Merkezi siyaset danışmanı ve öğretim üyesi Dr. Kerstin Tews.

İstikrar ve Üye Olma Sürecini 1999 yılında kuran Avrupa Birliği (AB), Güney Doğu Avrupa (GDA) ülkelerinin orta ya da uzun süreli bir dönem için üye ülke olmaları imkanını sağlamıştır. AB'ye üye olmak isteyen her üyeden istendiği gibi Güney Doğu Avrupa ülkelerinin de AB kurallarına bütünlüklü olarak uyması şarttır. 1993 yılında kabul edilen Kopenhag kriterlerine göre AB'ye üye olmak isteyen yeni bir ülkenin üç kriteriyi yerine getirmesi gerekir:

- siyasi: demokrasi, hukuk üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara karşı saygı ve onların korunması;
- ekonomik: piyasa ekonomisinin mevcut olması ve Avrupa Birliği çerçevesi içerisinde yarışma baskısı ve piyasa güçleri ile uyum kurma kapasitesinin var olması;
- Topluluğun Acquis hukuğunun kabul edilmesi: politik, ekonomik ve moneter birliği hedefleri de dahil olmak üzere üyelik görevlerinin kabul edilmesi becerisine sahip olması.

Politik ve ekonomik ölçütlerinin demokrasinin temel prensiplerini ve

piyasa ekonomisini yansıtan ve Avrupa Birliğine üye olmanın rehber prensipleridir, üçüncü kriteri arzulan sosyal düzen için temel çerçeveden daha fazladır. Acquis communautaire yıllarca geliştirilen çevre de dahil olmak üzere değişik siyasi alanlarda büyük bir yasal akitlerin hacmini oluşturmaktadır. Acquis Communautaire AB'ye üye olan ülkeler ve AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin bu birliğe üye olmalarından önce bağlayıcı bir niteliği oluşturmaktadır.

AB perspektifi açısından meydan okuma

Potansiyel yeni üyelerin AB'ye üye olmalarındaki başarı ya da başarısızlık AB'nin gelecek dönemdeki harekete geçme kapasitesine de etki edecektir. Genişleme sürecinin daha başlangıcında bu gerçeğin bilinmesine rağmen, bu olgu 2005 yılında kabul edilen (COM(2005) 561 nihayı) adlı yeni Genişleme Stratejisi gibi eski resmi dokümanlarda incelikli olarak belirtilmemiştir.

Yeni Genişleme Stratejisi üç ana prensibi tanımlamaktadır:

1. Yükümlülüklerin konsolidasyonu (örneğin, verilen vaatlerin yerine

getirilmesi ve yeni vaatlerin verilmesi sırasında temkinli davranma);

2. Sıkı ve adil şartların belirlenmesi;
3. İlteşim

Birinci Prensip, genişleme hızının AB tarafından sindirme kapasitesini göz önünde bulundurulması ile ilgilidir. AB'nin genişleme sırasında kendi çalışma kapasitesini temin etmesi gerekir. Bu, AB çerçevesi içerisinde karar getirme ile ilgili kurumsal reformları gerektirir. Şöyle ki genişlemenin gerçekleşmesi ve bütçe sınırlandırmalarının uygulanması durumunda yeni kuralların belirlenmesi ve gelişmesi kabiliyeti sağlanmalı.

Genişleme gerçekleştiği takdirde, genişleme stratejisinde ana ve yeni olan araçlardan biri siyaseti geliştirme kapasitelerini geliştirmesi ile ilgilidir: bu oluşuma olası aday ülkelerin girmesi sonucu AB'nin hareket kabiliyetine etkileri ile ilgili bir nevi değerlendirmeyi oluşturmaktadır. 2006 - 2007 Gelişme Stratejisi, herhangi bir ülkenin üyelik müracatı hakkında Komisyon tarafından verilen her düşünce kapsamında sözü edilen ülkenin üye olmasının AB politikalarına ne şekilde

yanıyacağı şeklinde bir değerlendirme içermesini de net bir şekilde içermektedir. Bu olgu ise üyelik ile ilgili standartların yerine getirilmesi hakkında değerlendirme kriterlerinin AB’de giderek daha sertleştiğini göstermektedir. Bununla ilgili Komisyonun şöyle bir değerlendirilmesi var: “İlerdeki genişleme, her yeni üyenin daha kolay ve engelsiz bir şekilde absorbe edilmesi için bir hayli sert standartların yerine getirilmesinde her ülkenin sergilediği performans ritmine göre gerçekleşecektir” (COM 2005 561 final: 4). Bu ise geçmişte olduğu gibi, daha kabarıktaydı ülke ile genişlemenin yapılamayacağı anlamına gelir.

İki numaralı ilke, birinci ilke ile doğrudan bağlantılıdır: Sıkı ve adil şartların belirlenmesi, gelişme stratejisinin sütunlarından birini oluşturmaktadır. Bu şartlandırma şu anlama gelir: üyelik koşulları yerine getirilmeden katılım mümkün değildir. Bu standartlar ölçülebilir kriterlerden oluşup AB yasasının önemli bir başlığını (acquis) oluşturur. Kısaca onun şu anlamı vardır: müzakere için bir başlığın açılması, açılış standartlarının yerine getirilmesine bağlıdır. Kapanış standartları yasama, kurumlar ve idare organları ile ilgili olması yanı sıra AB mevzuatının ayan bir şekilde kaydedilmesi işlemlerine bağlıdır (COM (2006) 649:6).

Böyle bir şey, Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerin çevre konusu ile ilgili Komisyon’un 1998 yılında genişleme stratejisine bağlı ilan ettiği deklarasyonu ile tamamen uyum içindedir:

“AB yasa mevzuatının yerine getirilmesi, ne aday ülkelerin ne de Avrupa Birliği’nin nihayi amacı değildir. Çevre boyutunun tüm mevcut alanlarda dayanaklı ve tamamen bir şekilde gelişmesi, Avrupa Birliği ülkelerinin tamamı için acil ve büyük bir meydan okumayı oluşturmaktadır. Genişleme sürecine daha geniş bir perspektif açısından bakılarak daha ve onun idare edilmesi sayesinde dayanaklı bir gelişme hedeflerinin daha yakın olması temin edilmelidir (COM 1998)294: 19).

AB içerisinde çevre ile ilgili mevcut yasal

düzenlemeler her zaman bu alanda önde olan AB ülkeleri ile bu alanda geri kalanlar arasında bir uzlaşımın sonucu olarak da ifade edilebilir. Bu yüzden AB tarafından talep edilecek olan asgari bir istemi, genişleme sağlandıktan sonra da AB’nin çevre politikalarını daha da geliştirecek kapasitelere sahip olmayı istemesinden ibarettir.

Üçüncü ilke ise kamuoyunun daha geniş bir katılımının sağlanmasından ibarettir ve bu sadece aday ülkelerin değil üye ülke vatandaşları için geçerlidir. Bu sayede genişlemede sağlanan başarının kamuoyunun desteği sonucu elde edilmesi yanı sıra genişleme sürecinde daha geniş bir demokratik meşruiyeti de temin etmektedir.

GDA ülkeler perspektifi açısından meydan okuma

ODA ülkeleri olarak GDA ülkeleri tranzisyon (dönüşüm) yaşayan toplumların sorunları ile karşılaşmaktadırlar: bir yandan demokratik yapıların gelişmesi için uğraşırken diğer yandan piyasa ekonomisi koşulların da uygulanmaya konması yönünde çaba harcamaktadırlar. Yeniden yapılanma alanındaki bu ödev her iki yörede tranzisyon (dönüşüm) çerçevesinin belirlenmesinden itibaren AB’ye üye olma tutkusu olarak ifade edilmiş edilmektedir.

Şöyle ki, Orta Doğu Avrupa (ODA) yöresinde toplumsal düzenin yeniden belirlenmesi 1990’lı yıllarda dıştan temin edilen kanun kurallarına göre büyük bir oranda uyarlama olarak görülmektedir. İstikrar ve Üye Olma Süreci çerçevesinde Avrupa Partnörlüklerin imzalanması, bu süreç GDA yöresindeki ülkeler açısından da yeniden yapılanması alanında ön plana çıktı. Ancak bu yörelerde etnik kökenli çatışmalar ve savaşın bıraktığı miras sonucu hakim olan ayrımlar bu alanda farklılıklar daha fazla hisedilmektedir. Her şeye rağmen AB’ye üyelik yolunda ortak hedef tüm ülkelerin benzer meydan okumalar ile karşılaşmaları halinde bu tür farklılıkların ortadan kaldırılması için bir referans noktası olarak kabul edilebilir.

AB’de geçerli olan kanunlar ile uyumlu

olarak davranma, üye olabileceği yolunda bir önkoşulu oluşturmaktadır. Bu yüzden ilk önce ulusal kanunların bu mevzuata göre uyum içinde olması sağlandıktan sonra aday ülkeler seviyesinde bu kanunların yürürlüğe girmesinin sağlanmasıdır.

Çevre konularına ait AB kanunları AB’de mevcut toplam kanun düzenlemelerinin sadece bir bölümünü oluşturur. Ancak 1979 yılından beri bu alanda gelişmeler kaydedildiği için kabarıktaydı kanunu içermektedir –AB’de çevre ile ilgili gelişme politikalarını düzenleyen 200 üzerinde kanun aktı mevcuttur.

GDA ülkeleri için, üyelik yolunda çevre ile ilgili kriterlerin yerine getirilmesi dönüşüm safhasından geçen bir ülkede çevre politikalarının gelişmesi için toplumsal imkanlar sağlamaktadır ve üyelik sözkonusu olmadığı durumlarda bu konuların politik gündeme girmeleri bir hayli zor olurdu. Ekonominin yeniden yapılanması, toplumsal engeller, politik konsolidasyon ve – bu yöre soz konusu olduğu durumda – savaşların ve etnik çatışmaların bıraktığı miras, çevre konusunun gündeme gelmesine engel olurdu. Şöyle ki bu perspektiften bakıldığı zaman, AB’nin çevre ile ilgili kanun düzenlemelerin şart olarak koşulması ve dıştan empoze edilmesi çevre sorunlarının unutulmamasını sağlaması dışında bu yönde gereken kurumsal, yasal ve insan kaynaklarının oluşmasına da yardım etmektedir.

Buna rağmen, çevre politikaların gelişmesiyle ilgili dıştan belirlenen bu gündem ve mevcut süreçler, bu yöre açısından birçok önemli soru anlamına gelmesi yanı sıra, AB’nin de çevre politikalarını geliştirmesi yönündeki kapasitesi açısından da önem arz etmektedir.

(Çevre ile ilgili 17 – 20 Ekim 2007 tarihinde “Tranzisyon (dönüşüm) safhasından geçen toplumlarda demokrasi ve toplumsal ekonomik kalkınmayı sağlayan bir medyum olarak çevre” konusunda tertiplenen Yöresel Parlamento Konferansı için hazırlanan tebliğden özetler).

Aarhus Merkezi Modeli

Organization for Security and Co-operation in Europe

THE AARHUS CENTRE MODEL

Supporting people's rights
in environmental matters

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), karar getirme sürecine katılma ve yargıya erişimin sağlanması sayesinde, yurttaşlar ile hükümetler arasında köprüleri inşa ederek, yurttaşların çevre konuları ile ilgili haklarını desteklemektedir.

AGİT ve Aarhus Konvansiyonu

AGİT 1999 yılından beri katılımcı ülkeler ile Aarhus Konvansiyonu'nun onaylanması ve gerçekleştirilmesi doğrultusunda çaba harcamaktadır. Bunu, bilincin artırılmasına ilişkin kampanyaların örgütlenmesi, ulusal ve bölgesel seminerlerin yapılması ve Çevre ile ilgili STÖ'lerin kurulması, kayıtlanması ve çalışmasını desteklemekle gerçekleştirmektedir.

2002 yılından beri AGİT Ekonomik ve Çevre Etkinlikleri ve AGİT alan ofisleri, Kavkazlar, Orta Asya ve Doğu Avrupa'da Aarhus Merkezlerinin gelişmesini desteklemiştir. Merkezler var

olan ofisleri tamamlamakta ama kullanıcılara daha yakın olmayı hedeflemektedir. Merkezlere Hükümet ya da bir STÖ evsahipliği yapabilir ya da merkezler kendi başına durabilir. Şu anda yerel istekler ve koşullara bağlı olarak tüm düzenleme çeşitleri kullanılmaktadır. Tüm durumlarda Merkez kuruluşu AGİT ile Çevre Bakanlığı arasında yapılan anlaşmaya dayanır. STÖ'lerin merkez eylemlerinin idare edilmesine ilişkin tüm eylemler Hükümet ve sivil toplumdan eşit sayıda temsilcileri kapsayarak yönetim kurulunun dengeli yapısı ile temin edilmiş bulunmaktadır.

Aarhus Merkezinin görevi ise, Hükümet ile sivil toplum arasında yapılacak olan toplantı yerlerini ve başı kurmaktır. Merkezlerin sadece tozlu kitapların raflarda bulunduğu yerler değil, vatandaşa ulaşmakta dinamik, yenilik yanlısı birer yer olması önemlidir.

Aarhus Merkezleri eylemlerinden örnekler

- Kamuoyunun ve karar getirenlerin kolayca çevre enformasyonlarına erişimini temin etmek.
- Çevre ile ilgili enformasyonların uygun ve çekici bir şekilde paket haline getirilmesi.
- Hükümet ile sivil toplumun diyalog ile enformasyon teatisine katılmaları.
- Özel konular ve diğer araçlar ile ilgili toplantıların ve seminerlerin düzenlenmesi ile kamu bilincinin artırılması.
- Yasa tasarısı ile ilgili kamuya açık toplantıların yapılmasıyla çevre ile ilgili karar getirme katılımının artırılması.
- Gazeteciler, adiyer personeli, öğrenciler ve diğer hedef gruplara ait olan eğitimlerin tertiplenmesi.
- Yurttaşlar ile çevre konuları ile ilgili örgütlere serbest yasal tavsiyelerinin temin edilmesi.

Çevre, Güvenlik ve Aarhus

Çevre ile Güvenlik Girişimi ile (EnvSec) (www.envsec.org), AGİT, UNEP, UNDP ve NATO partnörlüğünde çevre konularının sosyal-ekonomik ve potansiyel faktörleri ile birlikte potansiyel çatışma kaynaklarını oluşturduğu birkaç "sıcak noktayı" belirlemiştir. EnvSec Girişimi bu duyarlı alanlarda yerel Aarhus/Çevre Enformasyon Merkezlerinin kurulmasını desteklemektedir.

Böylelikle merkezler, patlama durumuna gelmezden önce düşüncelerin paylaşılması ve gerçeklerin aydınlığa kavuşması için bir forum olarak hizmet etmektedir. Topluluklar sorunları Aarhus Merkezidenetimine görüşülüp insanların kendi tedirginlik ve sıkıntılarını belirtemeleri için olanak yaratılmış olacaktır. Bununla birlikte yurttaşlar çatışmaya neden olan nedenlerle birlikte kendi çevrelerini nasıl korumaları gerektiği konusunda gereken tavsiyelere - örgütlere sahip olacaklardır.

Kosova'da sağlıklı bir çevre için Sivil Toplumun savaşı ve ilerde çevre ile ilgili meydan okumalar

Kosova'da sivil toplum taslağı oldukça yenidir, çevre ile ilgilenen sivil toplum ise bundan daha da yeni sayılabilir. 1999 yılından önce Yeşiller Hareketi çevre ile ilgili sivil toplum örgütü olarak etkinliklerde bulundu, ancak o dönemde hakim olan koşullarda onun toplum üzerinde herhangi bir etkisi görülmedi.

2006 yılından sonra Kosova'da çevre ile ilgili sivil toplumun gelişmesinde bir evrim yaşandı. Birkaç STÖ kuruldu ve bu Sivil Toplum Örgütleri 2000-2002 döneminde temin edilen bağışlara (donasyonlara) teşekkür ederek aktifleştirdi ve çeşitli projeleri geliştirdi. Bununla ilgili şu sonuca varabiliriz: STÖ'nin çoğu proje şeklinde donatörlerin bağışları ile kurularak daha geç gerçek birer STÖ olarak gelişti. Bu projelerin çoğu küçük çaplı oldukları için yıllardan beri biriken sorunların çözümünü yönünde etkili olmadı. Her şeye rağmen, bu, sözü geçen örgütlerin kapasiteleri ile uyumlu.

Özellikle Kosova REC Ofisinin kurulmasıyla çevre sivil toplumunun kapasite yapılması doğrultusunda büyük çabalar sarfedildi. Bir uluslar arası örgüt olan REC'in görevi, 'Kosova'da çevre ile ilgili sivil toplumun örgütlenmesi ve yeniden organize edilmesinden ibaret idi'. Uygulanan eğitim sırasında STÖ'lerin ne şekilde örgütlenmeli ve sorunlara çözüm bulmaları, hangi araç ve

metodlara başvurmaları, konu hakkında tanıtım ve lobi çalışmalarının ve sağlıklı bir çevre ile ilgili kampanyaların ne şekilde yapılması gerektiği konusunda bilgi verilmiştir.

2006 yılına yapılan son incelemelere göre çevre konuları ile ilgilenen yaklaşık 30 örgüt aktif bir şekilde çalışmaktadır ve bu örgütler içerisinde Kosova belediyelerinin hemen yarısında 2.878 üye vardır (sıralı ve gönüllü personel de dahil olmak üzere). Bu Sivil Toplum Örgütlerinin en çok sevdiği çalışma alanları şunlardır: çevre ile ilgili bilincin artırılması, çevre ile ilgili eğitim olduğu gibi seminerlerin, konferansların ve çevre konularına ilişkin tartışmaların yapılmasıdır.

Çevre ile ilgili sivil toplumların karşılaştıkları meydan okumalar çok olmakla birlikte şunlardır: genel olarak çevre ile ilgili ağır bir ekonomik durum, sorunlarla baş etmekte sınırlı olan insanlık kapasiteleri, üyelerin sınırlı uzmanlık düzeyleri. Diğer bir sorunu da Hükümet kurumları tarafından çevre sorununa düşük bir önceliğin verilmesi oluşturmaktadır. Böyle bir tavrın sergilenmesi sonucu ise sağlıklı bir çevre için ilgi gösteren sivil toplum örgütlerine doğrudan ya da dolaylı bir şekilde yardım sunacak olan temiz bir çevre için bağış verenlerin ilgisinin azalmasına da yol açmıştır. Buna rağmen çevre sektörüne ve genel olarak çevre ile ilgili sivil toplum örgütlerine sunulan destek için teşekkür etmek gerekir. Bu destek genelde Avrupa İmar Ajansı, SIDA, KFOS yoluyla ve İsveç Hükümeti, Hollanda Hükümeti v.b. gibi çevre alanı ile ilgili donatörler tarafından yapılmıştır. Kendi strüktürel sorunlarına ve sınırlı bütçeye sahip olan ilgili Bakanlık ise çevre ile ilgili STÖ'lere moral destek ve işbirliği dışında hiçbir somut destek sunmadı (özellikle 'Kosova benim evim' ile ilgili ünlü kampanya kapsamında).

Çevre konuları ile ilgili genel sorunların çözülmesi işlevinde kendi rolünü güçlendirmek fonksiyonunda olacak ağların kurulması için şimdiye kadar sivil

toplum örgütleri yeterli ölçüde kapasite geliştirme sağlamıştır. Bu yönde önemli başarılarından biri SharriNet, çevre ile ilgili STÖ'lerin kurdukları elektronik ağ gösterilebilir. Bu ağ belli başlı sorunlarla karşılaşmasına rağmen sivil toplumu temsil etmekte büyük bir iş yapmaktadır. Son aktivitelerinden biri de çevrecilerin kendi endişelerini ifade edebildikleri çevre ile ilgili Elektronik Forumun açılması gösterilebilir.

Kuruluşundan hemen sonra Kosova REC Ofisi, çevre konularının çözümlenmesi yönünde onun önemli bir taşıyıcı görevi üstlenmesi amacıyla çevre ile ilgilenen sivil toplumu desteklemiştir. Öyle ki çevrenin korunması ile ilgili şimdiye kadar çok sayıda eğitim dersleri, seminerler, görgülerin paylaşılması için etüd ziyaretleri örgütlenmiştir. Kosova REC Ofisi programları ve projeleri çerçevesi içerisinde verilen bağışlardan 40 kadar STÖ, belediye enstitüleri ve okullar yararlanmıştır. Bu, gelecekte REC için rehber stratejisi olacaktır.

Şu anda REC, çevre ile ilgili sivil toplum örgütleri ile Çevre ve Uzaysal Planlama Bakanlığı arasında formal partnrlüğün kurulması sürecinin temin edilmesi yönünde çaba harcamaktadır. Bu süreç, sivil toplum örgütleri ile Bakanlık tarafından kurulan çalışma grubunun yakında hazırlanması beklenen İşbirliği Stratejisinin kabul edilmesiyle tamamlanacaktır. Eğitim programları ile olduğu gibi doğrudan doğruya yapılan bir destek ve var olan projeler için bağışların temin edilmesine STÖ kapasitelerinin (özellikle daha geç kurulan kapasitelerin) daha da güçlendirilmesi için çaba harcanmıştır. Meydan okumalar gün geçtikçe daha büyük olmaktadır: geçmişten kalan kirliliğin ortadan kaldırılması, ekonomik gelişme, sermaye yatırımları gibi. Tüm bunlar sivil toplumun hedefleyeceği yönelim olmalıdır.

REC Yöresel Çevre Merkezi Müdürü- Kosova Ofisi
Dr.sc., Zeqir Veselaj

Çevrenin durumu ile vatandaşlar memnun değil

“Çevre politikaları mevcuttur. Yasalar ile ilgili çoğu Avrupa Birliği ilke ve standartlarına gönderme yapmaktadırlar. Uygulamadaki bu gecikme ilk sırada ÇUPB’dan başlanmaktadır (hatta Kosova Meclisi’ni de buraya ilave edebiliriz – Protokol Merkezi olayı) ve sıradan vatandaş ile sonlanmaktadır”, dedi Çevre ile ilgili Bölge Merkezi (REC) müdürü Zeçir Veselay

Yerkürenin her tarafında sezilen iklim değişikliği insan oğlunun çevre konularına odaklanmasını zorunlu kılmaktadır. Görülen tehlikeler çevre konusuna gereken özenin gösterilmemesine yol açmıştır. Artık çevre konuları devletler arasında yapılan anlaşma konusu haline almış ve politik partilerin uluslar arası ilgi konusu olmuştur. Ancak, ülkemizdeki çevre konusu ne durumdadır? Çevre ile ilgili temel sorunlar nelerdir ve Kosova’nın çevre konusunda bir Avrupai geleceği var mıdır?

Çevre ile ilgili Bölge Merkezi (REC) müdürü Zeçir Veselay’a göre ülkemizde çevre durumumemnunedicibir düzeyde değildir. Su, hava ve çöp sorunu ile ilgili alanlar, insan deneni faktör tarafından etkilenmektedir. Bunlar, aynı zamanda insanın örgütlenmesini de etkilemekte-

dir. Günümüz Kosova’sında kara sular konusuna gereken önem verilmediği gibi içme suyunun sağlandığı kaynaklarda sürekli ölçme işlemleri de yapılmıyor. Kosova Enerjetik Şirketi (KEK), denetim yapılmayan bacaları ve eskimiş üretim makineleri ile havayı kirletmekte ve Kosova yollarında kirlenmeyi etkileyen katı cisimcikleri havaya koyvermektedir. Tüm bu durum için Veselay’a göre kurumlar yanı sıra vatandaş ta sorumludur. “Elbete ki bu durum için sıradan vatandaştan başlayarak idarenin en yüksek kurumlarının da sorumluluğu vardır ve bakanlık ve mahali idare de bu yönde sorumluluk taşır. Vatandaşın kendisi de bunun için sorumludur”, dedi Veselay. Ancak mevcut durum karşısında çevre ile ilgili daha fazla şey yapılamaz mı, Kosova’da kurumlar tarafından saptanmış dört dörtlük bir

politika var mıdır? Veselay’a göre tüm bunların hepsi mevcuttur, sadece onun uygulanması için faaliyet isteği görünürlerde yoktur. “Bu alanla ilgili politikalar var. Yasalar ile ilgili çoğu Avrupa Birliği ilke ve standartlarına gönderme yapmaktadırlar. Ancak uygulama çok düşük bir seviyededir. Uygulamadaki bu gecikme ilk sırada ÇUPB’dan başlanmaktadır (hatta Kosova Meclisi’ni de buraya ilave edebiliriz – Protokol Merkezi olayı) ve sıradan vatandaş ile sonlanmaktadır”, dedi Veselay. Diğer yandan çevre ile ilgili 10 yıllık strateji de 2004 yılında onaylanmasına rağmen, bu strateji bakanlığın kendisi tarafından hiç bir zaman ciddiye alınmamıştır.

Çevre Stratejisi ile beraber Kosova’nın Çevre Müdahale Planı da mevcuttur, ancak bu unutulmaya yüz tutmuştur. Belirtilen bu birkaç olgu Avrupa ve

Kosova'da çevre ile ilgili anlayışları çarpıcı bir şekilde ortaya atmaktadır.

Avrupa Birliği'nin, bu birleşim dışında kalan ülkeler için kilit konumunda olan bi sürü istemleri vardır ve onların uygulanması gerekir. "Sadece Acquis Communautaire ile çevre ile ilgili AB'nin 300 kadar yasal mevzuatın uygulanması öngörülmektedir. Ancak bundan AB kapısına çalınarak başvuru yapılabilir ve onları yerine getirmedeğin dudumda AB kapıları açılmaz (zaman bakımında daha esnek davranma olabilir ancak onların yerine getirilmesinde taviz tanınmaz). Bunlar en önemlileridir, onların ardından ise çevre ile ilgili uluslar arası sözleşmelerden kaynaklanan istemler gelmektedir (örneğin, Kyoto Protokolü)", dedi Veselay.

Priştine, en kirli ortama sahip kent

Priştineli Vegim Kraya da üretim kapasitelerinin küçük olması yanı sıra Kosova'de çevrenin kirli olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Çevrenin kirlenmesine etki eden ve etmeye devam eden faktörleri sıralarken de en başta 1999 yılında hiç bir kontrol yapılmaksızın çok sayıda eski ve kullanılmış arabanını sokulmasını geöstermektedir. İkinci sırada da Kosova'da elektrik üretim kapasitelerinin çok eski bir teknolojiye dayalı olması yanı sıra Avrupa standartlarına göre hiç bir zaman bir onarımdan geçmediği gerçeğini sıralamaktadır. Üçüncüsü, özellikle kentsel ortamlarda yeşil alanların sürekli imha edilmesi, ormanların bakımına çok az bir özenin gösterilmesi ve bu amaç için çok az miktarda finansi araçların ayrılmasıdır. Dördüncüsü ise evrenin korunmasını düzenleyen uygun yasaların eksikliği ve yöresel ve uluslar arası mekanizma-

lar ile işbirliği eksikliği gösterilebilir.

Çevre konuları hakkında bilinçleşme kampanyalarının sivil toplum tarafından eksikliği de Kraya tarafından eleştirilmektedir. Diğer yandan yeşillerin bir parti oluşumunun mevcut olmaması da bir eksikliği oluşturmaktadır. Çevre korunumu ve çevre kirlenmesinden kaynaklanan tehlikeler hakkında vatandaşlara verilen eğitimin yetersiz olduğunu da Kraya ileri sürmektedir. 1999 yılında NATO bombardıman kampanyası sırasında kullanılan bombaların olası radioaktivitesi hakkında da Kraya tedirginliğini gizlemiyor. Bu vatandaşa göre yakın bir mesafede bulunan termik santralleri ve kentin içinde merkezi ısıtma sisteminin bulunması yüzünden Priştine en kirli bir ortamı oluşturmaktadır. "İlk önce çevre ile ilgili Avrupa hakları ile ilgili bir yasal düzenleme (mevzuat) çıkarılmalı, ardından da çevre kirliliği ile ilgili vatandaşların bilinçleşmesine yönelik bir kampanya başlatılmalıdır" diyen Kraya, bu iki yönde verilecek mücadele ile ülkemizde çevrenin yok edilmesinin önüne geçileceğini ileri sürmektedir.

"Zahir Payaziti" meydanına yakın bir yerde ikamet eden Vehbi Dugolli de Kosova'da çevrenin kirli olduğu görüşündedir. Ona göre bu alandaki durum için ilk sırada kurumlar sorumluluk taşımaktadır. "Dünyada çok sayıda ülkeyi gezdim ve her ülke diğerinden daha iyi bir çevreye sahip olduğunu gördüm ve bizdeki durum için ilk sırada enstitüler - kurumlar sorumludur", dedi Dugolli. Ahmet Plana adında bir diğer vatandaş üstlendiği işi gerektiği şekilde yerine getirmeyen şirketleri ve çevre ve temiz ortam için yeterince bilgi sahibi olmayan Kosova

vatandaşlarını suçlamaktadır. "Temizlik işlerini üstlenen şirketler kendi işlerini gereken şekilde yerine getirmiyorlar, ancak çevre ve temiz bir ortam için vatandaş da gereken bilince sahip değil. Vatandaşın bu konuda bilinçleşmesi ve Kosova'nın temiz bir ortama sahip olması için Avrupa kentlerine sadece bir göz atmak yeter", dedi Plana.

Diğer yandan, Sahit Kelmendi, bir kıyaslama yapıldığı durumda, yaşadığı ortam temizlik açısından son sırada yer alacağı görüşünde. "Temizlik yönünden bakıldığı zaman Kosova'daki kentler yanı sıra köylerin de bir facia eşliğinde olduğu bilinmektedir. Çevre konusunda bizden çok daha iyi bir konumda olan diğer ülkelerin de yer aldığı bir liste hazırlandığı durumda, böyle bir listenin sonunda bulunacağımız kesindir", dedi Kelmendi.

Çevrelerini kuşatan ortam ile ilgili Kosova vatandaşlarının açık bir memnuniyetsizliği yanı sıra Sivil Toplum Örgütlerinin de rolleri eksik olarak görülmektedir. Diğer yandan çevre ile ilgili konuların daha duyarlı olması için eğitim enstitü ve kurumları da çok ve daha fazla şey yapabilirler. REC müdürü Zeçir Veselay'a göre, Kosova'da ve yörede çevre ile ilgili karşılaşılan sorunlara nazaren eğitim kurumlarında çevre ile ilgili verilen bilgiler yetersiz kalmaktadır. Kosova vatandaşların bilinçleşmesi sayesinde Kosova'nın çevre konusunda ödeme durumunda kalacağı yüksek fiyatı önleyen bir unsuru oluşturmaktadır. Çevre konusunda gereken önemin verilmesinde yapılacak gecikme, iyileşme için ödenecek fiyatı kat kat arttırmaktadır.

ASI Misyon İfadesi

Meclis'i Destek Girişimi (ASI) Kosova Meclisini güçlendirmek ve profesyonelleştirmek için destek sunan demokratizasyon programlarının inter - ajans koordinasyon mekanizmasıdır. ASI'nin çalışmaları, demokratik yönetmeliklerinin tanınması ve onlara karşı saygının gösterilmesi, şeffaflık ve kamuoyuna karşı sorumlu davranma, yasal gündem sıralarının geliştirilip gerçekleştirilmesi, çok dilliliğe karşı saygının gösterilmesi ve yöresel ile inter parlamento irtibatlarına dayanan demokratik politik kültürde odaklanmaktadır.

ASI partnörleri, kaynakları biriktirmek, bilgileri paylaşmak ve Meclis ile doğrudan doğruya yapılan bir interaksiyonda ihtiyaçların belirlenmesinde programları koordine etmektedir. ASI koordinatörü olarak, AGİT Kosova Misyonu, tüm ASI partnörleri ile irtibat kurarak ve Meclis temsilcileri ile yapılan danışmalardan sonra sıralı koordinasyon toplantılarını düzenlemektedir. ASI'nin sıralı Bülteni, Kosova Meclisi'ndeki son gelişmeler hakkında geniş bir yerel ve uluslar arası kamuoyuna olduğu gibi ASI destek programları hakkında bilgi vermektedir.

Şu anda ASI'ye katılanlar :

Friedrich Ebert Stiftung (FES), Friedrich Naumann Stiftung (FNSt.) Konrad Adenauer Stiftung (KAS), Doğu Batı Parlamento Pratiği Projesi (DBPPP), Avrupa İmar Ajansı (AIA) Fransa, Almanya, Belçika, Slovenya parlamentoları Konsortiumu ve International de Paris la Defense Ensti-tüsü, ABD Uluslar arası Gelişme Acentesi (USAID) işbirliğiyle olduğu gibi Ulusal Demokratik Enstitüsü (UDE), Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (BMGP) İnter Parlamento Birliği (IPB), AGİT Kosova Misyonu ve Kosova Meclis'i işbirliğiyle.

Yazı İşleri Heyeti:

Ramë Manaj, Skender Durmishi, Sven Lindholm, Alfons Lentze, Dale Archer, Krenar Loshi, Artan Canhasi and Franklin De Vrieze.

Editor: Armend Bekaj

Dizayn Grafik: Tomor Rudi

OSCE Mission Headquarters, 10000 Prishtinë/Priştina

Tel. (+381-38) 500 162 Fax: (+381-38) 500 188

contact: franklin.devrieze@osce.org

<http://www.osce.org/kosovo>

Bu bültende ortaya atılan görüşler katkıda bulunanların kendi görüşleridir ve Meclis, AGİT'in Kosova Misyonu ya da ASI partnörleri olan örgütlerin görüşlerini temsil etmemektedir.

Bu Bülteindeki fotoğraflar :
OSCE